કામસેનરસીકા

અને કુરંગના વિરહે સ્થુળ

નાટક

અમદાવાદમાં

માણેકચોક નજીક કાગદીઓળમાં બાડા
હારના મકાનમાં અમદાવાદ વિક
ટોરિયા પ્રેસમાં
છગનલાલ ઉમેદચંદે છાપી
પ્રસિદ્ધ કીધુ
સંવત ૧૯૩૯ સને ૧૮૮૩
કીમત રૂ૦-૮-૦

કામસેન રસીકા નાટક

પ્રવેશ ૧ લો ૧૯૮૪

[સ્થળ કામસેનનો મેહેલ)

કામસેન અને તેનો મીત્ર સુરશેન

સુરસેન—હે માહારાજ અજે આપનો ચેહેરો ફીકો કેમ
દેખાય છે, આપનું ચીત્ત ઉદાશીન દેખાય છે;
તેથી મને બહુ ખેદ થાય છે, માટે આપના
મનમાં જે વસ્તુ ધારી હોય તે કૃપાકરીને કહો
એટલે હું તે મેળવવાને જલદી પ્રયત્ન કરૂં?

કામસેન=પ્રીય સુરસેન માહારી ચીંતા મટાડવી ઘણી
મુશકેલ છે, અને તે કેહેવાથી પણ તું મટાડી
શકનાર નથી!

સુરસેન—હે રાજા ધીરાજ, આ મારો પ્રાણ પણ આ-
પનાથી વધારે નથી તો આપને માટે પ્રાયાસ
લેવો તેતો શી ગણતીમાં છે માટે આપના મ-
નની વાત મને કહો, જેથી હું મારાથી બનતી
તજવીજ કરૂં.

કામસેન=પ્રીય તું મારા બંધુથી પણ અધીક છે તથાપી
તાહારો આગ્રહ છે તેથી હું તુને માહારો વૃતાંત
કહું છું.

કાલે હું આપાણા નગરના ઉદ્યાનમાં શીકાર
રમવાને ગયો હતો ત્યાંના વનમાં એ શીહના

પંજામાંથી એક સ્ત્રીને બચાવી શીંહના બે કકડા કરી નાંખ્યા પરંતુ મેં તે સ્ત્રીને જોઇ ત્યારથી માહારા હ્રુદયમાં પ્રેમનો ઘા લાગ્યો છે માટે જો તે મળશે તોજ સુખ થશે.

ગાયન

કામસેન—

પ્રેમની આગ લાગી છે દીલમાં, શી રીતે ઠંડી થશે;
આશા લગી એ નારી સાથે, પ્રિતી કેમ પુરી થશે. ટેક
દાહ્ના ઉઠી કામાગ્ની કેરી, તે શી રીતે સમાયશે;
ચાહ રહી મન ફેરી મનમાં, કોણ હવે તે પુરશે. ૧
નયણે નીરખી નારી મેં જે, તે હવાણાં ક્યાંથી મળે;
જો ન મળે એ નારી મુજને, જીનગાની એળે જશે. ૨
મેં તરવાર મારી જ્યાં સીંહને, ત્યાં તે ઘા મુજ લાગીયો;
નારી નૌતમ નીરખી મેં તો, સીંહ પ્રાણ તજી ભાગીયો
ચંદ્ર મુખીનાં નયણાં કેરો, ઘાવ લાગ્યો કેમ રૂઝશે;
હાય હવે તે ક્યાંથી મળશે, રાજ્ય કાજ કયમ સુઝશે. ૪

સુરસેન—હે રાજન મારા પ્રાણ પ્રીય મારા શીરના મુગટ મારા જેવા મીત્ર છતે આપને આટલા બધા સોકાતુર થવાનું કારણ નથી, જે કાયર પુરૂષો હોય છે તેજ આવી રીતે શોકાતુર થાય છે, આપનો ક્ષત્રી વંશ માહા શુરવીર છે, તથાપી આપને શોકાતુર થવું યોગ્ય નથી, રાજ્ય વંશી પુરૂષોને હમેશાં મોટાં મોટાં સંકટો આવી પડે છે પણ જેઓ શુરવીર છે તે કદી પણ ગભરાતા

નથી, તેમજ આપ માહા પ્રાક્રમીછો, બળવાનછો માટે જરા પણ શોકાતુર થવું નહી અને જે વસ્તુની આપને જરૂર છે તેની ખોળ કરવાને પ્રયત્ન કરવું; ઉદ્યમ કરવાથી સર્વ વસ્તુનો લાભ થાય છે.

કામસેન— સુરસેન તારૂ સઘળું બોલવું મને પ્રીય લાગે છે. પણ હાલ મને દુઃખ ઉત્પન્ન થવાનું કારણ એટલુંજ છે કે, જે સમે મારા વિષે એ રાજ્ય કન્યાની અત્યંત પ્રતી થઇ, અને તેને મારી સાથે વરવાની સંપુરણ મુરછા હતી, તેવા સમયમાં પેલા દુષ્ટ કુરસેનના કપટ છળભેદથી મારા પ્રીય બંધુને વનવાસ ભોગવવો પડ્યો છે, એ બાબત ખરી વાત જ્યારે અજવાળામાં આવી ત્યારે મારા પીતાએ સન્યાસ ગ્રહણ કીધો અને નીશ્ચ્વ કીધો કે જ્યાં સુધી મારો પ્રીય બંધવ; ફરીને પાછો પોતાના રાજ્યમાં આવે નહી ત્યાંહાં સુધી તેઓએ દુર દેશ રેહેવું એમ કહીને ગયા છે તે કોણ જાણે કાંએ ગુમ થઇ ગયા છે, અરે મેં તેમની ઘણી શોધ કરી પણ કાંઇ તેમનો પતો લાગતો નથી, ઓ દુરાત્મા કુરસેન મેં તને પેહેલાંથી આવો જાણ્યો ન્હોતો કે તું આવો પાપીષ્ઠ દયાહીણ છે, તો હું તને મારી રશીકાવીશની ખરી વાત જણાવત નહી, મેતો પોતાનો મીત્ર જાણી ખરી વાત કહીને મારા ઘરમાં

આવજાવ કરવા દીધી, અને મારા શુદ્ધ અંતઃ કરણથી મેં મીત્રતા કીધી તેનુ ફળ છેવટ આ તુજ મળ્યું જે દુરાત્મા છે તે અંતે મીત્રઇ કરીને પણ દગાબાજી રમે છે, ઇત્યાદિક બોલી ઉદાશ થઇને ઉભો રહયો.

સુરસેન—હે રાજન આવી રીતે દીલગીર ન થાઓ જે બનવાનું છે તે અવસ્ય બને છે એમાં કોઇ વિદ્યા કે ચતુરાઇ કામ આવતી નથી જે લખીત વાત છે તે કદી પણ મીથ્યા થતી નથી; માટે હવે સર્વ ચીંતા દુર કરીને પોતાનુ કામ સાધવુ જાઇએ, અને એવો ઉપાય કરો કે પેલો ચંડાળ અહીંયાં આવ્યો છે તે પોતાનું કામ કાહાડી શકે નહી, માટે માહારી એક વાત તુમે સાંભળો, મને ખાનગી ખબર મળી છે કે રસીકા આજ સંધ્યાકાળને સમે તેના બગીચામાં માતાનુ મંદીર છે. ત્યાં જવાની છે માટે આપ ત્યાં જાઓ ને હુ પણ ત્યાં પાછળથી આવી પોચીશ.

કામસેન—(ખુશી થઇને) ત્યારે તો હું જલદી તે સ્થાનકે જઇ પોહોચુ એમ કહી જાય છે.

સુરસેન—(પોતાના મનમાં) બીચ કામસેનને ખબર નથી કે મારા વીશે રસીકાની અત્યંત પ્રીતી છે અને તે મને મળવાને ઘણીજ ઉતાવળ કરે છે એ તેના જાણવામાં નથી, પણ જેવી રસીકા કામસેન ઉપર મોહીત થઇ છે. તેવી કામસેનની

મીતી પણ તેના વીશે છે માટે ઇશ્વર બનેનો જલદી મેળાપ કરે એવી મારી પ્રાર્થના છે.

પ્રવેશ ૨ જો

[સ્થળ રસીકાના બાપનો બાગ)

રસીકા, તેની સખીયો અને કામશેન

સખીયો—બાઈ આજ કુલ આપણા બગીચામાં ઘણી જાતનાં પુષ્પ ખીલી રહ્યાં છે, તેમજ વ્રક્ષની લતાઓ પણ ચારે તરફ ઝુલી રહી છે, માટે આજે આપણે બાગમાં હવા ખાવાને ચાલશે?

રસીકા=તમારી મરજી બાગમાં જવાની છે તો આજે હુ પણ મારા પ્રીયના વીરહ રૂપી અગ્નીએ દાઝી થકી જરા શીતળતાને માટે આવીશ.

સખીયો—બાઈ ચાલો; એમ કહી રશીકાને સાથે લઇ રાજબાગમાં પ્રવેશ કરે છે.

રસીકા=(કામશેનનુ ચીત્ર) હાથમાં લઇને, અત્યંત ની સાસો નાંખીને, ચીત્ર સામુ જોઇને અરે ! આ અતી મનોહર સુરત જ્યારથી મેં જોઇ ત્યારથી મારા અંગો અંગમાં મોહનાં બાણ વાગ્યાં છે તે કાહાડવાને કામશેન વીના બીજો કોઇ પણ નથી; હે મારા પ્રાણ'ની હું અહનીશ તારૂં જ ધ્યાન ધરતી રહુછુ જે દીવશે બાગમાં મળ્યા તેજ દીવશથી એક પળ પણ તમારૂ ધ્યાન ચુક તી નથી, માટે હવે તો તારા વિના મારો કોઇ

પણ આધાર નથી; હે મારા પ્રાણપતી જો હું તુને જેવી રીતે ચાહુછું તેવીજ મારા વિશે તારી પ્રીતી હોયતો, હવે મને કામરૂપી પાસથી છોડાવ્ય અને મારા મનની હુશ સઘળી પુરી કર; હવે મને જરા પણ ધૈર્ય રહેતુ નથી, એમ કહી મુરછા ખાઇ જમીન ઉપર પડી.

સખીયો—સારા સારાં પુષ્પ લાવીને સુગંધીદાર પાણી છાંટી રસીકાને પવન કરવા લાગી, અને તેની પાસે ઉભી રહી કેહેવા લાગી.

ગાયન.

મોહોલે પધારો મારા રાજ માણીગર મોહોલે પધારો; એ રાગ.

મારી પ્યારી તું થા સાવધાન, શાણી તું શીદને મુઝાએ
હવે મળશે તુને તારો નાથ, શાણી તું શીદને મુઝાએ

સાખી.

ચીંતા ન કરીએ ચીત્ત વિષે, વેગે મળશે નાથ;
ચીંતાથી ચતુરાઇ ઘટે, ઉભીથાને ઝાલી મારો હાથ. શા.
સ્વયંવર પીતાએ રચ્યો, આવે રાજકુમાર;
શાની સોજે ત્યાં કને, જેથી બાંધ્યો છે તે બહુ પ્યાર શા.
ઉભી થાતુ આ સમે, સુકન ભલેરા થાય;
ભાગ્ય હોય જો તુજ તણું, તો હમણાં મળે તારો નાથ. શા.

રસીકા—(સાવચેત થઇને) કામસેનના ચીત્ર સામુ જોઇને, અરે આ કમળના જેવું મુખારવિંદ જોઇને મારૂ દીલ અત્યંત બળવા લાગે છે. જેમ જેમ

આ તારી છબીને નીરખુછું તેમ તેમ મારા અંતરમાં કામની જવાળા લાગીજ ઉઠે છે, એમ પોતાના મનમાં કહીને પછી પોતાની સખીઓ તરફ નજર કરી ફરી બોલવા લાગી, હે સખી તું કેહે છે કે સ્વયંવરમાં રાજકુવરો આવે તેમાં થી તારા પતીને શોધી લેજે, પણ તેતો મારા મનમાંજ રમી રહ્યો છે, જો સ્વયંવરમાં તે નહી આવે તો એ બધી રચના કરેલી નકામી છે.

સખીયો—મારી પ્રીય સખી એવો તે કેનો કુવર તમે જોયો છે અને તે કેવો રૂપવાન અને ગુણવાન છે કે જેણે તમને આવી રીતે વશ કરી લીધા છે, કે રાત અને દિવશ એનુંજ સ્મરણ કરોછો?

રસીકા—સાંભળ, મારી શાણી સખી! એકવેળા, હું મારા ભાઇ સાથે પ્રભાસક્ષેત્રે ગઇ હતી; ત્યાંથી પછાં વળતા કામાવંતી નગરીને પાદર પડાવ નાંખ્યો. ત્યાં ભોજન કરી બેઘડી આરામ લીધો; મધ્યાન્હકાળ નમતાં મારો ભાઇ મ્રગયા રમવા જવા લાગ્યો તેવારે મારા કહ્યાથી મને પણ સાથે લીધી, અમારા ઘોડા પવનવગે દોડતા હતા ટે એકાએક અચકયા, તેવામાં સામે ગીચ વ્રક્ષો ની ઝાડી દેખાણી, મારા ભાઇયે કહ્યું, કે નક્કી તે ઝાડીમાં સિંહ છે, માટે તું જરા અહીયાં થોભ, હું હમણાંજ જઇ તેનો નાશ કરી પાછો આવુછું, એમ બોલતાંજ એડી મારી ઘોડો ર

કર્યો, તેવામાં ભયંકર ચીસ પાડી આખું વન ગજાવતો એક સિંહ મારા ભાઇના ઘોડા સામે ધસ્યો, ઘોડો ભડકી મારા ભાઇને લેઇ દોડયો; તેવોજ તે સિંહ મ્રગપેરે છલંગ મારી, મારી ઉપર ધસ્યો, એક પંજો ઘોડાની ગરદન ઉપર મારયો અને બીજો થાપ મારી ઉપર ઉગામી. અરેરે! સખી તે વખતે મારા પ્રાણજ ઉડી ગયા અને મારૂ શરીર થરથર કંપવા લાગ્યું; તેજ સમે પછવાડેથી વીજળીના ચમકારા પેરે ઘા થયો. આંખ ઉઘાડી જોઉછું તો તે સિંહના બે કકડા થઇ ધુળમાં પડ્યા છે ને એક મનોહેર રાજકુમાર સર્વાંગે આયુધ સજી મારી સમક્ષ આવી ઉભો. અહા હા !! સખી શું તેનુ પરાક્રમ વર્ણવું શાક્ષાત કામદેવજ હોયની.

સખી—તેજ રાજકુમારે સીહને મારયો?

રસીકા—હા સખી, પણ તેસાથે મારા હ્રદયમાં પણ તેજ વેળાએ કદી ન રૂઝાય તેવો નયણરૂપી ખંજરનો ઘા કરયો. તેને તેના વગર કોણ રૂઝાવશે. સ્વયંવરની તૈયારી કરી છે, પણ તે ન આવેતો મારો પ્રાણ ખચીત જશે.

સખી—અહો મારી પ્યારી સખી! તે બીશેની તું કાંઇ ચીંતા ન રાખ, જ્યારથી આ ચીત્ર મેં તારા હાથમાં જોયું છે, ત્યારથી મેં તપાસ કરી સર્વે વૃતાંત જાણી લીધું છે. માટે તે વાતની તુ કાંઇ

ચીંતા ન રાખ; તારો પ્રીય કામસેન તથા તેનો મીત્ર સુરસેન એ બન્ને ગઇ કાલના આપણા નગરમાં આવ્યાછે અને આજે સંધ્યાકાળે બાગમાં મળવા આવવાની સુચના પણ હું કરી આવી છુ તેંતો મારાથી વાત છુપાવી, પણ મેંતો તારા માટે બનતી મેહેનત કરી છે. માટે હમણાં જ તે આવશે,

રસીકા = વ્હાલી બેહેન ! મને ક્ષમા કર. મારાથી શરમને લીધે તને કાંઇ કેહેવાયુ નહી. અરે ! પણ હજી તેઓ કેમ નહી આવ્યા.

(એમ કહી આમ તેમ જુવે છે તેવામાં કામસેન બાગમાં આવીને ઝાડને ઓઠે ઉભો રેહે છે)

કામસેન = [આશ્ચર્યથી) અરે ! હું કયાં આવી ઉભો !! આ સ્વર્ગતો નહી હોય ! હું સ્વર્ગમાં છુ, અને તે સ્ત્રી છે કે અપ્સરા છે કીંવા કોઇ દેવી હશે આતે સાચુ કે સ્વપ્નુ. એમ વીચાર કરીને અરે આતો રસીકાજ દેખાય છે માટે હવે તેની સન્મુખ જઇને ઉભો રહુ હવે વીલંબ કરવાનુ કામ નથી એમ ધારી રસીકાની સન્મુખ જવા માંડે છે.

રસીકા = (ઉંડો નીસાશો નાંખીને] અરે મારા પ્રાણપતી (તું કયાં છે) કામશેન, કામશેન, કામશેન, અરે હજુ પણ તું કેમ નઆવ્યો, તારા વિના મારૂ

કોમળ હૃદય ફાટી જાય છે, એક ઘડી પણ તારૂ સ્મરણ મારા મનમાંથી વીસરતુ નથી, તારૂ નામ કામસેન તે યોગ્યજ છે, કેમકે તાહારૂ સ્વરૂપ જોતાથીજ માહારા હૃદયમાં કામરૂપી બાણ વાગ્યું છે, અને તારૂ સ્વરૂપ જોઇ મારૂ મન તારા રૂપ ગુણમાંજ મગ્ન થઇ રહ્યું છે, અરે હું શું કહુ તારા મોહ રૂપી પાસમાં હું મૃગની પેઠે બંધાઇ રહીછું, માટે હે મારા પ્યારા પતી તારા વીના તે પાસ છોડવાને બીજો કોઇ પણ સામર્થ નથી.

કામસેન—(રસીકાના વચનો સાંભળી) તુર્ત તેની સનમુખ જઇ ઉભો રહીને, હે પ્રીયા હે મારી પ્યારી રસીકા હું આ તોનેજ ઉભો છું,

રસીકા=અરે તું કોણ છે. અહીયાં આ રાજ બાગમાં એકાએક કેમ આવ્યો છે.

કામશેન—પ્યારી રસીકા મોહને વશ પડી થકી તું કેમ બેભાન થઇ છું, હું કોણ છું તે તુ તારા મનમાં વીચાર.

રસીકા—અહો! અહો! પ્રીય કામશેન હા હા! આ કેવો સમય કે જેનુ સ્માણ મારા મનમાં છે. તેનોજ અકસ્માત મેળાપ થયો આ કાંઇ થોડી હર્ષની વાત નથી?

કામસેન=પ્રાણ પ્રીય રસીકા તારો મેળાપ થયો એ વાત ઘણી આનંદની છે, પણ મારા મનમાં એક

મોહોટો ધાસ્તી છે. તે એકે પેઞો દુષ્ટસ્વભાવનો ફુરશેન આપણા કામમાં કોઇ પ્રકારે પણ વિઘ્ન કરશે, તે ચંડાળ જાતે કપટી છે, માટે તારા પીતાને કાંઇ આડુ અવળું સમજાવીને તેની આગળ મારા વિશે કાંઇ ખોટો વિચાર ઉત્પન કરે તો તેથી તારો પીતા સ્વયંવર મંડપ બંધ કરીને પોતાને પસંદ પડે તેવા કોઇ રાજા કુવરની સાથે તને પરણાવે તો પછી તારૂ અને મારૂ કાંઇ પણ ચાલે નહી.

૨ સીતા=મારા પ્રાણપ્રીય કામસેન-આવા ખોટા તર્ક આપ શા માટે કરે છો, કોઇ રીતે જરાપણ ચીતા રાખવાનું કારણ નથી, સ્વયંવર મંડપની સર્વ તૈયારી થઇ રહી છે, એકાદશીને દીવસે વરમાળા આરોપવાનું મહુરત છે, માટે તમારા મનમાં જરા પણ અંદેશો રાખવો નહી. મેં પ્રથમથીજ નિશ્ચય કરેલો છે કે વંઝા સ્ત્રી કદાપી પુત્ર પ્રસવે, અગર સમુદ્ર પોતાની મર્યાદા તજે, તેમ સુર્ય પશ્ચિમ ઉગે તોપણ હે મારા પ્રાણપ્રીયપતી તારા વિના સ્વપ્નમાં પણ બીજાને વાંછુ નહી; અને હમણાં પણ, (બે હાથ જોડી આકાશ સામી દ્રષ્ટી કરી) હે દેવો હે ગાંધરવો તમારા દેખતાં હું જગત પ્રભુની સન્મુખ પ્રતિજ્ઞા લઇ કહુછુ કે રાજા કામસેન શિવાય આખી દુનીયામાં હું બીજો પતિ સ્વપ્નામાં ઇચ્છુ તો મને,

ખાળીને ભસ્મ કરજો. આ જગતમાં આવું પુત્ર કામશેનને હું મારો પ્રાણપતિ કરીને સ્થાપુછુ. તેથી હે ઇશ્વર, મારૂ પતિવ્રતાપણું અખડ રાખજો,

કામશેન= પ્રિય રસીકા માહારા વિષે તારો દ્રઢ નિશ્ચય જોઇ હું ઘણો પ્રસન્ન થાઉછું અને હુ પણ મારૂ તન મન ઇશ્વર સાખે તને અર્પણ કરૂછું અને તેની નીશાની માટે આ માહારી અમુલ્ય વીંટી તારી આંગળીએ પેહેરાવું છુ, અને અ ક્ષાર થવા આવ્યું છે માટે મને રજા આપ.

રસીકા= અહો મારા પ્રાણપતી મારાથી એવો ઉચ્ચાર કેમ થાય? હુંતતો હિવશ વહી જા। તોપણ મારી જીભથી એમ નહી કેહેવાય કે તમે જાઓ.

કામશેન—હમણાં રાત પડશે અને આવા એકાંત સ્થાન કમાં આપણે વધારે વાર ઉભા રેહેવું તે કાંઇ પણ ગેરફાયદા ભરેલું થાય, માટે હમણાં મને રજા આપ.

રસીકા=પ્રાણવલભ માહારા ઉપર કૃપા કરીને જેમ બને તેમ પોતાની પ્રાણપ્રીયાને આપના મુખચંદ્રના દરશન જલદી કરાવશો અહો! મારા વાહાલા કામશેન આપ પાછા કયારે મળશો.

કામશેન= અહો! મારી પ્યારી પ્રીયા, હું એક ઘડી પણ તને વીસારનાર નથી. ઇશ્વર કૃપાથી હુ તને જલદી મળીશ એમ કહી જાય છે.

પ્રવેશ ૩ જો

(સ્થળ જંગલ)

(માધવસેન અને બીજા માણસે)

માધવસેન—જ્યારથી મેં સાંભળ્યુ છે જે મારા પીતાએ સન્યાસ ધારણ કરયો. અને દુષ્ટ કુરસેને પ્રપંચ કરયો ત્યાર પછી મારા પીતા વનવાસ ગયા તેમને શોધવા માટે હું ઘણુંજ વનખંડમાં ભટકયું પણ તેઓની કાંઈ ખબર મળતી નથી; હવે હું થાકીને નીરાશ થઇ ગયો, અરે ! આ બધાં કુકર્મો પાપી કુરસેનનાંજ છે. આવી રીતે પોતાના મનમાં ખેદ કરે છે, તેવામાં એક તરફથી કોળાહળ સાંભળવામાં આવ્યો અને થોડી વારમાં એક માણસને જતો દખી પુછવા લાગ્યો અરે ભાઇ; તું કોણછું અને કયાં જાય છે? આ માણસોનો ઘોંઘાટ કયાં થાય છે? તે જો તારા જાણવામાં હોય તો મને કેહ?

માણસ—હમણાં મને વાત કરવાની ફુરસદ નથી તોપણ તમારા સ્વરૂપ ઊપરથી સારા માણસ જાણી કહું છું તે સાંભળો (સાંમો હાથ કરીને પેલી કાષ્ટની ચેહ ખડકેલી દખાય છે તેમાં આ ગામના રાજાની કુંવરી બળી મરવાની છે) હવે તેની ઝાઝી વાર નથી, અને હું પણ તેને માટેજ કેટલોક સમાન લઇને જાઉ છું.

માધવસેન—અરે ભાઇ તે કુંવરી શા સારૂ બળી મરે છે?

શું તેને શીર કાંઇ કલંક ચઢયું છે, અથવા શું તેનો પતી મરી ગયો છે,

માણસ=હે પુરૂષોતમ આપે કહ્યું તેમાનુ કાંઇ કારણ નથી, પણ આ ગામના રાજાની કુવરી માહા રૂપવંત અને ગુણવંત છે. તથાપી તેના પેટમાં સાપ રૂપી ભુત ભરાઇ રહે છે. તે સાપ રાતની વેળા કુવરીના પેટમાંથી બાહાર નીકળી દરરોજ એક માણસનો જીવ લે છે; આજ સુધીમાં તેને હજારો માણસના પ્રાણ લીધા છે અને હજુ પણ તેજ પ્રમાણે દરરોજ એક મનુષ્યના પ્રાણ હરણ કરે છે આવું માઠું કૃત્ય કુવરીથી સહન થતુ નથી. તેથી કુવરી પોતાના પીતાને કેહેવા લાગી કે માહારે માટે હજારો નીરઅપરાધી માણસોનો જીવ જાય, તેના કરતાં હું એકલીજ બળી મરૂ એ વધારે સારૂ છે એમ ધારી નીશ્ચય કરી આજે આરણ્યમાં ચોકુ ખડકી સળગાવી છે તે માંહે કુવરી બળી મરશે,

માધવસેન—અરે ભાઇ તમે ઘણું સારૂ કરયું કે તે રાજ કન્યા બળી મરતાં પેહેલાં એનુ સઘળું વૃતાંત મને જણાવ્યું, જો તું રાજાનો વાહાલેશરી હોય તો મને તારા રાજા પાસે જલદી તેડી જા. હું કુવરીને સર્વ પ્રકારના સંકટમાંથી મુકત કરવાને શક્તિવાન છું.

માણસ=(હાસ્યયુક્ત) આજ સુધીમાં કુવરીનું સંકટ ટા-

ળવા માટે ઘણા જતી, ભુઆ, જાદુગરી; અને એસમવાળા આવી ગયા, પણ કોઇથી કાંઇ થઇ શક્યું નહી અને ઉલટા પોતાના પ્રાણ તજીને ગયા, અલબત તે બધાને વિક્રાળ સર્પે મારી નાં ખ્યામાટે આપનાથી કુંવરીનું દુઃખ મટે એમ હુંતો ધારતો નથી.

માધવસેન=તાહારૂં કેહેવું શત્ય છે તથાપી તું મને રા જા પાશે લઇજા, હ૨ણાં વધારે વાત કરવાનું કા મ નથી,

માણસ=આપની આકૃતી ઉપરથી આપ રાજ્ય કુંવરછો એમ દેખાય છે, તથાપી યુતરૂપી સર્પની પાસે આપનું ચાલી શકવાનું નથી; અને શા માટે આવી સુંદર કાંતીનો નાશ કરવા ઇચ્છા કરોછો.

માધવસેન=જેમ થનાર હશે તેમ થશે, પરંતુ હમણાં તું રાજા પાસે તો તેડીજા, પછી તારે બોલવા નો વખત હું મટાડીશ.

માણસ-ચાલો ત્યારે મારે શું આપની મુરજી હાથે કરી ને વગર મોતે મરવાની ઇચ્છાથઇ છે તો પછી મારે શું એમ કહીને રાજ્ય દ્વારે જાય છે.

માધવસેન=(રાજા પાસે જઇને) હે રાજન હું આપને વીનંતી કરી કહુંછું કે આજની રાત આ તમારી કુંવરીને ભળી મરવાને મોકુફ રાખો, અને મા રો માક્રમ જોયા પછી જે કરવું હોય તે કરજો.

પ્રવેશ ૪ થો

(સ્થળ રાજ્ય કન્યાનો મેહેલ)

કુંવરી, મોત્રવસેન અને સર્પરૂપી ભુત.

કુંવરી = અરે! હું કેવી મંદ ભાગ્યશું કે મારે માટે હ જારો મનુષ્યના જીવ ગયા, હવે આ દુનીયામાં માહારે રેહેવું વ્યાજબી નથીતથાપી પીતાના કેહે વાથી આજદીન સુધી રહી એ ઠીક ન થયું એ ત્યારે તો બળીને ભસ્મ પણ થઈ હોત અને આ ક્રુર પાપીષ્ટ સર્પના પંજાથી છુટકો પણ થ યો હોત હવેતો પ્રાતઃકાળ યત્રાંજ બળી મરવું" યુક્ત છે, ઈત્યાદિક રૂદન કરે છે.

મોત્રસેન = (રાજાની આગ્યા લઈને કુંવરીના મેહેલમાં પ્ર વેશ કરે છે) સર્પને જોઈને, અહો! જેવી રીતે સ ર્વે લોકે કહ્યું હતું તેવોજ માહા વીક્રાળ ભયંકર દેખાય છે, નેત્ર તો જેનાં લાલચોળ છે, કાંતી અંજન સમાન છે, ફુંફાડા મારી રહ્યો છે આ તે કોઈ વ્યંતર છે કે સર્પ જાતી છે, એના મો હોમાંથી અગ્નજ્વાળા નીકળે છે તેથીજ બાળીને ભસ્મ કરી નાંખે અને વીષની જ્વાળાએ મુરછી ત કરે, તો બીચારી રાજ્ય કન્યાને કેવું દુઃખ થતું હશે, અરે! આ દુષ્ટના મારી તરવારે કરી ને સાત કડકા કરી નાંખું હવે વીલંબ કરવાનું કામ નથી, દુરાત્મા પ્રાણીને હાણવા થકી કાંઈ પા પ લાગતું જોઈતુ નથી માટે આ પાપી સર્પને

યમપુરીમાં મોકલી દઉં છું.

સર્પરૂપીભુત=(અદ્રસ્ય રહીને) અલ્પા રાજ્ય કુમાર તારામાં તે એટલી બધી શક્તી શું છે કે તું મારા સાત કડકા કરીશ તારા જેવા હજારોને તો મે ચુશીને ફેંકી દીધા, તેનાથી તાહારૂં કેટલું સામર્થ છે શક્તી હોય તો મારી સામે આવી જા.

માધવસેન=જે જે મનુષ્યોના તેં પ્રાણ હરણ કીધા તે અને મને જુદા સમજજે, એ બધાના જીવનો લેનાર તું અને તારા જીવનો લેનાર હુંજ છું,

ભુત=અરે મુર્ખ મારી શક્તિની સામે તાહારૂં તે શું ગજુ છે જો સામર્થ હોય તો મારી સામે આવી જા એમ કહી પ્રગટ થઇ માધવસેન સાથે યુદ્ધ કરવા માંડવું

માધવસેન—ભુતની સાથે બાથંબાથ કરતાં તેની ગરદન પકડીને અરે ઘાતકી, ચંડાળ, તારામાં શક્તિ હોય તો બતાવ. તારૂં અત્યંત બળ ક્યાં ગયું અને તારૂં પરવત જેવું જોર ક્યાં સંતાયું, હવે આ મારી તરવારે કરી ખચીત તારા સો કકડા કરી નાંખું છું.

ભુત—અહો! મહા પ્રાક્રમી, મહા ભુજ, મહા તેજસ્વી સુરવીરમાં પણ સુરવીર, તું માહારી અરજ સાંભળ? મેં આજદીન સુધી હજારો માણસના જીવ લીધા પણ તારા જેવો સુરવીર કોઇ પણ દીઠો નથી! તેમજ તાહારી હિમત ઇંદ્રના જેવી જોઇ

ને મને આશ્ચર્ય લાગે છે કે, કોઇ મોહોટો દેવ તા મને મારા પ્રાયશ્ચીતની શિક્ષા દેવાને મનુષ્યનુ રૂપ ધારણ કરીને આવ્યો હોયની ! હવે હુ અતી નમ્રતાથી કહુંછુ કે, જો તું મને જીવીત દાન આપીશતો હું તને ઘણો ઉપકાર કરીશ અને તાહારૂ કામ કરીશ.

માધવસેન—તારા એવાં કપટનાં કાલાવાલાં જોઇ, હવે હું તને છોડનાર નથી, હમણાં હું તને છુટો કરૂ તો પાછો બીચારી રાજ્ય કન્યાના પેટમાં સંતાય, માટે હવે તો તારો અને તારા જીવનો સાથેજ છુટકો થવાનો છે, હવે હું તને જીવતો મુકનાર નથી એ તું પચીત જાણજે!

ભુત=અરે રાજકુંવર હું કોઇ રીતે પણ કપટ રાખીને બોલતો નથી, હું શ્રી રામચંદ્રજી ભગવાનની આજ્ઞા લેઇ કહુંછુ કે તાહારી સાથે કદી પણ દગલબાજી કરનાર નથી, જેમ તું કહીશ તેમ કરીશ, અને તાહારી આજ્ઞામાંજ રહી !!

માધવસેન—તારા શકત સોગન જોઇ અને નમ્રપણુ જોઇ તને છોડું છુ! માટે હવે કદી પણ આવું કામ ન કરવું અને મારી સાથે કપટ ન રાખીસ

ભુત=(પોતાના માંથાના વાળ રાજાને આપીને) સાંભળ જે વારે તારે માંથે કાંઇ સંકટ આવે તેવારે આ વાળને અગ્ની ઉપર ધરજે, એટલે હું તારી પાસે આવીશ! અને તારૂ જે કામ હશે તે કરીશ

મારા ખરા પણની આ નીશાની સભાળી રાખ જે એમ કહી ભુત અલોપ થઇ ગયો!

કુવરી=અહો! મારા પ્રાણના દાતાર, મારા જીવથી પણ અધીક; તારા ઊપકારનો બદલો વાળવાને સો ભવ સુધી તારી દાસી પણ રહુ તોપણ વાળી શાકયન હી તથાપી મુજ ગરીબ દાશી ઉપર દ યા કરીને તારા હસ્ત કમળનો સ્પર્શ કરી પાવ ન કર, અરથાંત પાણીગ્રહણ કરી પોતાની અર્ધાં ગના કર એટલે હું દુનિયામાં ફરી જન્મ પામી એમ સમજીશ!!

માધવસેન—હવે તાહારૂ સઘળું દુઃખ નાશ પામ્યું છે; તથાપી તું શા માટે અધીરી થાય છે? હવે તા રા મનોર્થ પુરણ થશે, ઇશ્વરે તારા ઉપર મોટી કૃપા કરી તને ઝેરી બલામાંથી બચાવી છે, પરં તુ આ હર્ષની વધામણી આપડે તારા પીતાની પાસે જઇને સંભળાવીએ, પછી યોગ્ય હશે તેમ કરીશું એમ કહી રાજા પાસે જાય છે.

રાજા =(માધવસેન તરફ હાથ કરીને) હે આર્ય તમારા પધારવાથી મારો અને મારી પુત્રીનો સર્વ શોક નીવારણ થયો; તેમજ મારા પુરજનો પણ પર્મ સુખી થયા, અહા! આ અવસર જોવાનો અને આ નંદ મય દીવશ તો આપના પધારવાથીજ પેદા થ યો છે, હવે આ કુંવરીને હું ઘણી ખુશીની સા થે આપને પરણાવવા વિચાર છુ માહે મા ી મા

ર્થના આપે માન્ય કરવી ઘટે છે જેથી પરસ્પર ઉપકારનો બદલો વળશે તો નહી તથાપી તમારી સાથે સંબંધ થવાથી હું ઘણો આનંદ પામીશ!!

માધવસેન—તમારૂ કહેવુ બધુ સાચુ છે પરંતુ હમણાં હું મારા પિતાની ખોળમાં છું માટે સમય આવે તમારી સર્વ પ્રાર્થના હું માન્ય કરીશ!!

પ્રવેશ ૫ મો

(સ્થળ કુરૂસેનની કચેરી)

કુરસેન તેનો પ્રધાન, તથા નોકર ચાકરો.

કુરસેન—(પ્રધાન તરફ જોઇને) જ્યારથી મે રસીકાને જોઇ છે ત્યારથી મારૂ ચીત અકુલીત તેના મોહરૂપી પાસમાં ફસાઇ ગયુ છે. અરે! તે ચંદ્રમુખી નુ દર્શન અને તેનુ અધર પાન તે મારાથી ક્યારે થશે.

પ્રધાન—હે રાજન જેનુ ચીત આપના વીસે પ્રસન્ન નથી તેના વિશે આપે વધારે મોહ કરવો એ કેવળ દુઃખ દાઇ છે. જગતમાં પણ કહેવત છે કે જે આપણને ચાહય તેને આપણે ચાહવુ જોઇએ પરંતુ રસીકાની પ્રીતી તમારા ઉપર નથી તો તમારે તેના વીષે મોહ કરવો તે સારૂ નથી.

કુરસેન—હું! મારે શી એની ખોટ છે મારા માટે ઘણી રાજકુવરીઓ તેમના પીતાઓ દેવા આવે છે પરંતુ તેમાંની રસીકાના અર્ધ ગુણમાં પણ આવે

નહી, અરે! મારૂ એવુ ભાગ્ય કયાં થાય કે, રસી
કા મારી સ્ત્રી થાય મને ચાહે, આ માહરૂ રાજ્ય
અને સમ્દ્ધી સર્વ રસીકા વીના નકામુ છે; અરે
હવે તે શી રીતે મળશે? એનેતો કામસેન પરણી
ને લઇ ગયો હવે તે મારે સ્વાધીન શી રીતે થશે.

પ્રધાન=માહારાજ આપણે પ્રથમથીજ ભુલ ખાધી છે.
જેવારે કામસેન રસીકાને લઇને પોતાના નગર ત
રફ ગયો તેવારે તેના પાસે જુજ લશ્કર હતુ.
અને આપણુ લશ્કર ઘણુજ હતું, ત્યારે તમે ત્યાં
જ હુકમ કીધો હોત તો કામસેનને મારીને રસી
કા આપણે સ્વાધીન કરત.

કુરસેન=હજી કાંઇ ગયુ નથી! આપણા સૈન્યાધીપતી
ને બોલાવો ને લશ્કર તૈયાર કરી એકદમ કામ
સેન ઉપર હલ્લાં કરો!!!

પ્રધાન—અરે! કોઇ પટાવાળો હાજર છે કે?

ચોપદાર=માહારાજ શી આજ્ઞા છે?

કુરસેન=સૈન્યાધીપતીને જલદી બોલાવી લાવ્ય.

ચોપદાર—બહુ સારૂ એમ કહી સૈન્યાધીપતીને બોલાવી
લાવ્યો.

સૈન્યાધીપતી=(કુરસેનના સામો આવીને) માહારાજ શો
હુકમ છે?

કુરસેન=આપણુ લશ્કર તૈયાર કરીને કામસેનના નગ
ર ઉપર ઘેરો ઘાલો!

સૈન્યાધીપતી=બહુ સારૂ આપના હુકમનીજ વાટ જોતો

હતો !

ક્રુરસેન=તમે બધા સામંતો મારા હિતભાગી છો, તથાપી આ સમે નીમક હલાલ કરશો એવી આશા છે, મારૂં દીલ રસીકાના રૂપ ગુણ માંહેજ ફસી ગયું છે, સ્વયંવરમાં મેં તેને માટે ઘણો પ્રયાસ કીધો તથાપી તેને કામસેનના ગળામાં વરમાળ નાંખી માટે હવે બળાત્કારે તેને પકડી લાવો. !

સૈન્યાધીપતી—માહારાજ હવે ઢીલ કરવાનું કામ નથી, આપની મુરછ એમ છે ત્યારે હલ્લાંજ કરો.

ક્રુરસેન=પ્રધાન તરફ તમે પણ તમામ સૈન્યા તૈયાર કરો! અને કામસેનને પકડીને રસીકા મારે સ્વાધીન કરો.

પ્રધાન—હું તૈયારછું અને સૈન્યાધીપતીને પણ તૈયાર કરૂં છું. !

ક્રુરસેન—જેટલી ચીજો જોઇએ તેટલી અને સારાં સારાં હથીયાર વિગરે સાથે રાખો વળી ખજાનામાંથી નાણું પણ સારી પેઠે રાખજો, હવે જરા પણ ઢીલ કરવી નહી, જલદી જઇને તૈયારી કરો.

સૈન્યાધિપતી-પોતાના રાજાના હુકમથી પ્રધાન અને સૈનાધિપતી આયુધ શાળામાં જઇને સારા સારા તેજદાર હથિયાર સુભટોને બોલાવીને આપવા લાગ્યા, તે વાર પછી પ્રધાને ખજાનામાંથી, શોનાની મોહોરોની તીજોરીઓ ભરાવી સાથે રાખી સર્વ લશ્કર તૈયાર કરી ક્રુરસેન પાસે આવી પ્ર

ધાનને કેહેવા લાગ્યો.

પ્રધાન—માહારાજ! આપણું બધું લશ્કર તૈયાર કરીને દરવાજા બાહાર મેદાનમાં ખડું કીધું છે અને બીજી પણ અન્ય ધાન વિગેરે ચીજો તૈયાર કરી સાથે રાખી છે, માટે આપ ત્યાં પધારો! ફૂરસેન ત્યાં જાય છે.

ફૂરસેન-પોતાનું લશ્કર જોઇને હવે તો ખચીત કામસેનને જીતીને રસીકા મારે સ્વાધીન કરીશ! આ મારૂ લશ્કર ઘણું અને બળવાન છે, તેની આગળ એ કામશેન જેવા સાધારણ રાજાનું શું ચાલવાનુ છે અલબત હવે મારી ઇચ્છા સંપુર્ણ થશે!

પ્રધાન—મહારાજ હવે શી આજ્ઞા છે?

ફૂરશેન-ગડી ફજર થતાં પેહેલા કામસેનના નગરને ઘેરો ઘાલવો જોઇએ!

બહુ સારૂ એમ કહી લશ્કરમાં જાયછે.

પ્રધાન-(તમામ સીપાઈઓ તરફ નજર કરી) જમાલખાં, કમાલખાં; આસમખાં, કાસમખાં, નુરખાં, તમે બધા તૈયાર થાઓ. અને ઘોડા પવન વેગે ચલાવો કે જેથી રાતો રાત જઇને કામસેનના નગરની ચારે તરફ ઘેરો ઘાલો! અને કોઇ જાણે નહી તે રીતે એકદમ જઇને ખડા થવું!

જમાલખાં-સાહેબ તમો મારૂ બળ જોયું નથી, કદાપી પુરવ તરફ ભુમ પડે તો પશ્ચીમ તરફ ઘોડો દોડાવી દઉં!

સુરખાં–જોયુ કે એનુ બળ આવાજ સુભટોથી રાજા રૂ તે પામશે કે. શું? ચાલ વેગળો જા! એમ કહી પોતાનો ઘોડો આગળ કરી, બધા મારી પાછળ ચાહ્યા આવો બધા સ્વારો તેની પાછળ જાય છે અને કૃરશેન પણ તેમની પાછળ જાય છે.

મધરાત વીત્યા પછી કૃરસેન પોતાનુ લશ્કર લઇને કામસેનના નગર ઉપર જઇને ઘેરો નાખી પોતાના બે ત્રણ સીપાઇઓ લઇને એકદમ કામસેનના મેહેલમાં દાખલ થયો! કૃરસેનને કામસેનને મીત્રાઇ હતી તેથી તે હમેશ તેના મેહેલમાં જતો હતો તેથી કોઇએ રોકયો નહી તેથી પાછલી રાતે કામસેન અને રશીકા સુતાં છે ત્યાં પલંગ પાસે જઇને ઉભા!!!

પ્રવેશ ૬ ઠો

સ્થળ કામસેનનો મેહેલ

(કામશેન, રસીકા, તથા કૃરશેન અને તેના સિપાઇ ઇત્યાદિ

કૃરશેન–(સીપાઇઓને કહેવા લાગ્યો,) શિપાઇઓ તમે આ કામશેનને પલગ ઉપરથી નીચે નાંખી બાંધી લ્યો, એટલે હું આ મીય રસીકા જે મારૂ મન રંજન કરનારી અને મને પર્મ સુખની દેનારીને પછી મારે સ્વાધીન કરી લેઉ.

સીપાઇ–મહારાજ ક્ષત્રી વશ રાજાઓની એવી નીતી છે કે જે પુરૂષ નીદ્રા વશ હોય તેને કપટથી મારવો નહી, તેમજ તેની નિંદ્રાનો ભંગ પણ કરવો નહી

સુરવીરનુ લક્ષણ તો એજ છે કે તેને સજ થવા દ ઇને પછી તેની સાથે યુધ્ધ કરી જીતી લેવો એવી ઉત્તમ રાજાઓની નીતી છે, તે છોડીને કપટક રવુ એ માહા ઘોર પાપનુ કારણ છે?

કૃરશેન—અરે! આ વખત ધર્મ અને કર્મ કાંઇ પણ જોવા નુ નથી! હમણાં જે કામને મટે આપણે આટ લો બધો પ્રયાસ લીધો છે તે કામ જલદી કરવુ જોઇએ, માટે એ દુષ્ટને એક દમ પલંગ ઉપરથી નીચે નાંખી બાંધી લ્યો નહી તો તમારી કુર દશા કરીશ! ગુસ્સો કરીને બોલે છે એટલામાં;

કામસેન—(મનુષ્યનો અવાજ સાંભળી) આળસ મરડી આંખ ઉઘાડી જુવે છે તો કૃરસેન, અને તેના સિપાઇયોને જોઇ, અરે આ ચંડાળો, મારા મેહે લમાં શી રીતે દાખલ થયા, આ રાત્રીને સમે, પાપી દુષ્ટને કેણે આવવા દીધા!!! અ ! રક્ષપાળ કો મરી ગયા કે શુ?

કૃરશેન—અ ! મુર્ખ, તુ મને નથી જાણતો, હવે તારૂ આવી બન્યુ છે. જે મારા લાયક, અને મારા મ નમાં અત્યંત પ્રીય મારો જીવ, એવી પ્યારી ર સીકાને તૂ લઇને, શેલ કરે છે. તે હવે તેને મુકી દે, હુ સર્વ વાતે સમર્થ હતો, તથાપી મને ગફલ ત ખવરાવી તેણીને તુ લઇ ચાલ્યો તો હવે તા રા બુરા હાલ કરી. હુ તેને મારી પટરાણી કરી શ! નહી તો ખુશીથી તુ મને રસીકા અર્પણ ક

રી દે? જેથી તારૂ રાજ્ય, અને તુ કુશળ થાઓ, જો મારૂ કહ્યુ નહી માને તો ખચીત તારા પ્રાણ હરણ કરી હું રસીકાને લઇ જવાનો છું,

કામસેન—અરે ચંડાળ તુ કોણ છે, અને અહીયા મારકા મેહેલમાં એકાએક કેમ ડાખલ થયો છે, અને તુ સ્યો બક બકાટ કરે છે, બોલ દુષ્ટ તુ ચોર છે કે કમાલ છે, મને જલદી જવાબ દે? નહીતો હમણા તારૂ મસ્તક છેદી નાખુ છુ?

ક્રૂરસેન—અરે કંગાલ! તુ મને નથી ઓળખતો, મારૂ નામ ક્રૂરસેન છે, હમણાં રસીકાની સાથે રંગ ભોગમાં મગ્ન થઇ ડુબી ગયો છે, તેથી મગરૂર થયો છું, પણ હવે તાહારૂં આવી બન્યું છે, એમ કહી કામસેન સામો બંદુકના બાહાર કરે છે તે કામસેન કેટલાક બચાવી લે છે.

કામસેન—મેહેલમાંથી બહાર નીકળી પોતાના સીપાઇયો ને હુકમ કરે છે કે આ દુષ્ટને મારો!

કામસેન અને ક્રૂરસેનના લશ્કરમાં મારા મારી થઇ, કામસેનનુ લશ્કર હારી ગયું તેવારે કુરૂરસેન રસીકાને પકડવા જાય છે, અને કામસેન ત્યાંથી બચીને નાસી ગયો, તેવારે રસીકા મહા શોકાતુર થકી હા-પ્રાણનાથ હવે મારી શી ગતી થસે, ઇત્યાદિક વિલાપ કરવા લાગી!!!

પ્રવેશ ૭ મો

(સ્થળ જંગલ)

કામસેન, સુરસેન, માલતી, અને માધવસેન
તથા ચોર.

કામસેન=(પોતાના મનમાં) અરે, મારી પ્રાણપ્રીય રસીકાને એકલી મુકી હું અહીયાં આવ્યો! ધીક્કાર છે મુજને, મેં પોતાનો જીવ વ્હાલો કીધો અને પ્રીયપત્નીને એકલી મુકી!!! અરે! તેની શી વલે થઇ; દુષ્ટ ક્રુરસેને તેને મારી નાંખી તો નહી હોય! અગર તેના ઉપર બળાત્કાર તો નહી કીધો હોય! જો તેમ થશે તો તે પોતાની મેળેજ પ્રાણ ત્યાગ કરશે ત્યારે હવે મારે પણ જીવવું વ્યાજબી નથી! તોપણ હમણાં સબુર કરવી, જ્યારે રસીકાની ખબર મળે ત્યારે જે કરવું ઘટશે તેમ કરીશ; એવો વિચાર કરતો થકો જંગલમાં આમ તેમ જુવે છે, એવામાં એક ઘોડેસ્વાર આવતો દેખી, બીહવા લાગ્યો કે રખેને શત્રુના સ્વાર મને પકડવાને આવતા હોયની! એમ ધારી એક ઝાડ ઓઠે સંતાયો.

સુરસેન=(ઘોડા ઉપર બેશી આમ તેમ જુવે છે) અરે! મારો પ્રાણપ્રીય મીત્ર કામસેન હમણાં દેખાતો હતો ને તે એટલામાં ક્યાં ગયો! એમ મોટા અવાજથી બોલવા લાગ્યો.

કામસેન—(સુરસેનનો સાદ સાંભળીને પાસે આવી) અરે! મીત્ર સુરસેન તું ક્યાંથી અહીયાં આવી પોહચ્યો! અહો! પરમેશ્વરની કેવી દયા કે આવા સ

કટના વખતમાં તારો મેળાપ થયો!! પણ પાછળ રાજ્યનું અને રસીકાનું શું થયું ?

સુરસેન—જ્યારે આપણું સર્વ સૈન્ય વિખરાઇ ગયું તે વખતે મેં ચોતરફ જોયું તો આપનો ઘોડો મારી નજરે પડયો, પછી હું આપની પાછળ દોડવા લાગ્યો, પણ મારો ઘોડો આપના ઘોડા બરાબર ચાલી શકયો નહી, તેથી મને ધાસ્તી લાગી કે આપનાથી જુદો પડીશ, પણ તર્ક પ્રમાણે ચાલી આવવાથી આપની ભેટ થઇ, માટે માહારાજ ! પેલા ઝાડની તળે ચાલો આપણ જઇને બેશીએ, તેટલી વારમાં આ ઘોડો પણ ચરે છે ને તેમને પણ જરા વીસામો મળશે.

કામસેન=સુરસેન ! તારા કરતાં હમાણાં હું વધારે દુખીછું માટે મને "મહારાજ" એ શબ્દ કરી બોલાવ તો નહી. હાલ હુને તું બરાબર છીએ.

સુરસેન—મહારાજ ! આપ એવું શું બોલો છો હું આપના ચરણનો દાસ છું, ન્હાન પણથીજ આપનું લુણ ખાઇ મોટો થયો છું માટે આપની ચાકરી કરવાને હું લાયક છું કોઇ રીતે અંદેશો નહી રખતાં જે કામ હોય તે ફરમાવો હું કરવાને તઇયાર છું.

કામસેન—અહો મારા પ્યારા મિત્ર! તારા સરખો પ્રમાણીક મિત્ર મને ભાગ્યેજ મળશે, અરે પણ મારી પ્રીય રસીકાની શી અવસ્થા થઇ, તેનો તને

કાંઈ ખબર છે કે નહી?

સુરસેન—મહારાજ! હું તો આપના પગોપગ દોડતો આવ્યો. તેથી મને તેની કાંઇ ખબર નથી.

કામસેન—તેની હવે શી અવસ્થા થઇ હશે? હા, તે દુષ્ટે તેને જીવથી મારી હશે, અથવા કેદ કરીને લઇ ગયો હશે, હું તેને વારવાર વચનો આપતો કે 'પ્રાણ પ્રિયા તારો સર્વ આધાર મારા માથે છે એવુ છતાં પણ તેને છેડી મારો જીવ વાહાલો કરી તેને દુઃખમાં મુકી આવ્યો!!!

સુરસેન—હમણાં પસ્તાવો કરવાથી શું ફાયદો છે જે બનવાની હતી તે બની હવે માત્ર આપના બચાવથવાની ગોઠવણ થાય તો સારૂ એવી રીતે વાતો કરે છે એટલામાં (એક ચોર પ્રવેશ કરે છે)

ચોર—(મનમાં) વાહ! માલનો ગબ્બર છે, આવો શિકાર તો મારા જનમમાં પણ જોયો નથી અરે પણ મારા જેવો બીજો કોઇ ભાઇબંધ આવી પડશે તો વચમાં ફોગટનો ભાગ પડાવશે, માટે ચાલ હું તે લોકોને મારા ઉપરી પાસે લઇ જાઉં કે જેથી અરધોઅરધ ભાગ મને એકલાનેજ મળે. એમ ધારી પાસે જઇ જોઇને દેખીતાતો જોરાવર છે, તેથી બળાત્કારે તો ફાવી શકાય તેમ નથી, માટે કાંઇ વીશ્વાસ પમાડીને ફસાવું એમ ધારી કેહેવા લાગ્યો અરે ભાઇઓ તમે કોણ છો? અને આ રાણમાં કેમ બેઠા છો? તમે બહુ બેબાકળા દેખાવો છો

કોઇ ચોર કે ઠગ તમને મળશે તો લુંટાશો;

સુરસેન—અરે આ તરવાર જ્યાં સુધી મારા હાથમાં છે ત્યા સુધી કોની શક્તી છે કે પાસે પણ આવે અમારી પાસે ચોરનુ શું ચાલવાનુ છે.

ચોર—હા ખરી વાત છે, પણ હું તો તમને ભલા માણસ જાણીને કહું છું, મને શું લાભ, દયા આવીતેથી કહુ છુ કે કેઈ ઠગ આવી પોહોચશે ત્યારેજ મને સંભારશો,

સુરસેન—જાજા તારા રસ્તે ચાલ્યો જા.

ચોર—મારે કાંઇ તમારી પાસેથી લેવુ નથી, પણ જુઓ આ સુરજ ઘણો તપેલો છે ને લુ વાય છે, તેથી ચાલો, પાસેજ મારી ઝુંપડી છે ત્યાં આવી બે ઘડી આરામ લ્યો.

કામસેન—સુરસેન મારો જીવ જવા તાપને લીધે વ્યાકુળ થઇ ગયો છે તેથી ચાલ આપણે તેની ઝુંપડીમાં જઇ આરામ લઇએ.

સુરસેન—આપની મુરજી હોય તો મારી ના નથી પણ આ લોકોનો વિશ્વાસ રાખવો યોગ્ય નથી.

કામસેન—એ બીચારા આપણને શુ કરવાનો છે?

ચોર—(મનમાં) શું કરવાનો છે તે થોડીજ વારમાં ખબર પડશે, ધીરજ રાખો બાપુ તમારૂ સઘળુ સુરાતન જણાઇ આવશે, તમારા જેવા મોટા ભક્ષ અમારા હાથથી જાય તો અમારૂને અમારા સરદારનુ પેટ કેમ ભરાય, (ઉંચુ જોઇને) આ પ

રમેશ્વર, અમારી અરજ એટલીજ છે કે સદાય આવા ભક્ષ મોકુલજે, એમ કહી જાય છે.

માલતી-(જંગલમાં) એકલી પોતાની મેળે, અરે હું મારે ઘેરથી કેવા વીચારથી નીકળી હતી. ને અહીં યા કેવી હાલત થઇ, રસીકાનો મેળાપ ન થયો, એકલી જંગલમાં રહી. અરે ઇશ્વર! મનના મનોર્થ મનમાંજ રહી ગયા!!! ઓ બેહેન રસીકા તારી કેવી દશા થઇ હશે? તે પાપીષ્ટ કુરસેને તેને મારી નાખી હશે! અરે મારી માંચ સખી તુ કામશેનના વિયોગે કરી પોતાના પ્રાણ તજ્યા હશે. અરે આ સમે બધાની કેવી ક્રુર દશા થઇ છે!!!

મીત્રવશેન-(જંગલમાં ફરતો ફરતો) માલતીનો અવાજ સાંભળીને ચારે તરફ જોતા તેને દેખીને અરે! આવા અઘોર વનમાં, આવી સ્વરૂપવાન સ્ત્રી ક્યાંથી આવી હશે, (પાસે જઇને) અરે સુંદરી આ ભયંકર વનમાં તુ એકલી કેમ આવી છે? તે ખરે ખરૂ કહે તુ માહારી ધાસ્તી રાખીશ નહી હું તારૂ સર્વદુ:ખ મટાડવાને સમર્થ છુ. માટે તારી હકીકત કહે.

માલતી-આપનું પ્રમાણીક પણું જોઇ મને આપના વિશે જરા પણ શંકા નથી. માટે મારી સર્વ હકીકત કહુ છુ. હું અજીતશેન રાજાની પુત્રી છુ અને મારૂ નામ માલતી છે, હું મારી બેહેન ર

સીકાને મળવા જતી હતી તેટલામાં વાટમાં એ વા સમચાર મળ્યા કે, પેલાદુષ્ટ કુરૂરશેને કામ શેન ઉપર ચડાઇ કરી તેને હરાવ્યો તેથી તેપો તાનુ રાજ્ય છોડીને નાશી ગયો. અને રસીકાને કુરૂરશેન લઇ ગયો, એવુ સાંભળી હુ ઘાણીજ ઉ દાશીપણે માહારા માણસોની સાથે આ જંગલ માં ચલતી હતી. તેવામાં એક ધુતારાની ટોળી આવી અમને લુટવા લાગી, તેના સામે મારા સીપાઇઓએ પણ હલો કરી તથાપી તે કઇ તર ફ ગયા તેની મને ખબર નથી, હમણા મને ઘ ણો ભય લાગે છે, કેમકે, મારા માણસો હજી કાં ઇ દેખાતા નથી. તેમનુ શું થયુ હશે. ગ(હું) તે મની રાહ જોઇ આ જંગલમા ઉદાશ થઇ ઉ ભી છુ. પણ આપને દેખી જરા માહારો ભય ઓછો થયો છે.

આત્રવસીન—અરે તે દુષ્ટ કુરૂરશેને હજી અમારા કુટંબની કેડ છોડી નથી. તેના કાળા કર્મથી મને વનવા શ વેઠવો પડે છે. મારા ભાઇનો એને પરાજયકી ધો, (ઉંચા હાથ કરીને) અરે હવે હુ તેનુ વેર લીધા વીના એ ચંડાળને છોડનાર નથી જ્યાં સુધી હૂં જીવતો છુ ત્યાં સુધી એ ચંડાળનુ વેર લીધા વીના રહુ તો માહારો ક્ષત્રી વંશ ભ્રષ્ટથા હુ ઇશ્વર સાખે કહુ છુ કે એ ચંડાળ કુરૂરસેનને આ મારી તરવારે કરી જરૂર કાપી નાંખીશ! તા

રેજ મારૂ મન શાંતી પામશે. પણ આ વખત મારો પ્રીય બંધુ કામસેન કયાં હસે? અને તે કેવી હાલત ભોગવતો હસે? અરે! તેનો પતો કયાંથી મળે? જો કામસેન મને ભેગો થાય તો, પછી તે કૃરસેન ચંડાળને મારવો કાંઇ મુશ્કેલ નથી,

માલતી—(પ્રફુલીત મુખ થકી) આહો આર્ય! તમે મારી પ્રીય રસીકાના પ્રાણપતી કામસેનના પ્રિય બંધુ (ભઇ) થાઓ છો?

માધવસેન—રશીકાનો પ્રાણપતી જે કામસેન તે મારો પ્રિય બંધુ સગો ભાઇ થાય છે.

માલતી—આ વનમાં આપ એકલા ફરો છો તેનુ શુ કારણ છે ?

માધવસેન—હુ મારા પીતાની ખોળ કરવાને તથા મારી પ્રતિજ્ઞા પાળવા માટે જંગલમાંજ ફરૂ છું.

માલતી—(મનમાં) મારૂ ચીત્ત થોડીજ વારમાં તરા રૂપ ગુણમાં લીન થઇ ગયું છે! જ્યારથી મેં તારી સુરત જોઇ ત્યારથી હું તારે સ્વાધીન થઇ ગઇ છુ! અરથાંત હું તમારા સાથે કામ વશ્ય થઇ છુ, પણ હમણાં મારો અભિપ્રાય ખુલ્લો પાડવો જોઇતો નથી; એવો મનમાં વિચાર કરીને પ્રગટ બોલવા લાગી, અરે માધવસેન આ ભયંકર વનમાંથી મને પસાર કર, હવે મારાથી પગે ચાલી શકાતુ નથી, તેમજ મારૂ ચીત્ત પણ સ્થીર રેહેતુ નથી.

માધવસેન=જરા પણ ગભરાઇશ નહી ! આ જંગલમાં મારો ઘોડો ચરે છે તેને હું લઇ આવું અને તે ઉપર તને બેસારી આ જંગલ પસાર કરાવીશ, કે મણાં તું અહિયાં ઉભી રેહે, હું તે ઘોડાને લઇ આવું ?

માધવસેન ઘોડાને લેવા ગયો, તેવારે માલતી ત્યાં જંગલમાં સુઇ રહી એટલામાં ત્યાં એક રાક્ષસ આવ્યો, તેણે માલતીને જાદુ કરી ઉઠાવીને ગુફામાં લઇ ગયો, તેવાર પછી માધવસેન આવ્યો, તેણે માલતીને દીઠી નહી.

માધવસેન—અરે ! ઝાઝીવારતો થઇ નથી એટલામાં માલતી કયાં ગઇ, અરે! આતે શું થયું ? એને કોઇ લઇ ગયો હશે ! અગર વાઘ લઇ ગયો હશે ? અરે ! તે બીચારી નિરદોશ અબળાની શી વલેથસે-અરે આ પાહાડ ઉપરતો કોઇ લઇ ગયું નહી હોય-માટે ત્યાં જઇને જોઉંતો ખરો ! એમ કહી પાહાડ ઉપર જાય છે.

પ્રવેશ ૭ મો.

(સ્થળ ક્રુરસેનનો મેહેલ)

ક્રુરસેન, રશીકા, અને ક્રુરસેનની સ્ત્રી.

ક્રુરસેને કામસેનનો પરાજય કરીને રસીકાને પકડી લઇ પોતાના મેહેલમાં લઇ ગયો છે ત્યાં રસીકા વિલાપ કરે છે,

રસીકા—અરે પ્રભુ–મેં તાહારો એટલો બધો શો અપરાધ કીધો છે જેથી મને આવા મોટા દુઃખમાં ફસાવી દીધી છે, અરે! મારા પ્રાણપતી કામસેન તને પણ દયા ન આવી કે. મને એકલી નીરાધાર મુકીને ગયો, અરે હું મારા પતીની સાથે સદાય અનંદમય પર્મ શુખમાં હતી તે હમણાં સંપુર્ણ દુઃખમાં આવી પડી, અરે હું કોના મેહેલમાં આવી બેઠીછુ, આ સંકટમાંથી મને મોત આવે તોપણ સારૂ, હે પ્રાણનાથ મને આ સંકટમાંથી મુક્ત નહી કરો તો ખચીત મારા પ્રાણનો ત્યાગ કરીશ? અરર હું શું કરૂ, એમ વિલાપ કરે છે.

લલીત ૭૬.

અરર હાયરે, હવે હું શું કરૂં;
દિન વિયોગમાં, શી રીતે ગમું.
પલક એક હું, વેગળી ન હું;
પ્રાણનાથને, સાથ તે રહું.
હવે હું એકલી, દુષ્ટ દુઃખમાં,
વિયોગી થઈને, દુઃખડાં સહુ.
અરર નાથજી, તમે તે ક્યાં ગયા,
છોડીને જતાં, નાવી તે દયા.
હવે હું એકલી, શુ કરૂ અહીં;
તુમે તો નાથજી, કયાં ગયા વહી.
દુષ્ટ હાથથી, પ્રત મારૂં;

આગશે કદી, પ્રાણ પરહરૂ.
હવે પ્રભુ તુમેં, કરોને દયા,
સંજોગ મેળવે, પ્રાણ નાથના.
ત્યારે તો જીવતી, હું રહુ ખરી.
નહીતો આ દુ:ખે જાઇશુ મરી,

ઇત્યાદિક વિલાપ કરે છે એટલામાં કુરસેન તેની પાસે ગયો.

કુરસેન—અહો મારી પ્યારી રસીકા તુ આટલી બધી દીલગીર શા માટે થાય છે, હવે તારે દીલગીર થવાનું કારણ નથી, કામસેન કરતાં મારી સમ્ધી ઘણી છે, તેમ હું બળવાન પણ વિશેશ છું, મારો જેવો પતી મળવાથી તારો ભગ્યોદય થયો એમ જાણી તારા મુખમાંથી અમ્રત વચન કાહાડી મને શાંતી પમાડ? મારી બધી રાણીઓ તાહારી દાશી રૂપે બનશે. ઇત્યાદિક બોલે છે પણ રસીકા તેના સામુ પણ જોતી નથી, (ત્યારે મનમાં) સ્ત્રિયોનો સ્વભાવજ હોય છે કે, જ્યારે પુરૂષ તેને બોલાવે ત્યારે માન રાખી નજ બોલે, અને પોતે કામ વશ થાય ત્યારે વગર બોલાવી આવે, તથાપી મનમાં તો ખુશી હોય પણ મોહોડે નાજ કહે! હવે હું એની પાસે જાઉ એટલે બોલશે એમ ધારી પાસે જાય છે.

રસીકા—(કુરસેનને પાસે આવતો જોઇને) અરે દુષ્ટ વેગળો રહે! મારા મોહુપતી કામસેન શિવાય મા

રા અંગને સ્પર્શ કરવાને બીજો કોઇ પણ સમર્થ નથી, ધીકાર છે તુજને જે પારકી સ્ત્રિનું હરણ કરીઘોર નરકમાં જવા તૈયાર થયો છે, દુર ઉભો રહે ! તારૂં મુખ જોવાથી પણ પાપ લાગે, તો સ્પર્શની વાત ક્યાં છે ! તારા જેવા પાપીષ્ટોનુ મુખ પણ જોવું વ્યાજબી નથી.

ક્રુરસેન—(કામને વશ થયો થકો) અહો ! તારાં આવાં કઠોર વચન પણ મને ઘણાં મીઠાં લાગે છે ! તારા ઉપર હું ઘણોજ પ્રસન્ન થયો છું, જેમ પુસ્પની સુગંધી લેવાને ભમર, પુસ્પ ઉપર ઘોંઘાટ કરી રહે છે, તેમ તારા મધુર સ્વર અને રૂપગુણ જોઇ તારી પાછળ માહારૂં ચિત્ત ભમી રહ્યું છે ! માટે તારા અંગનો મારી સાથે સ્પર્શ થએથી મારૂં સર્વ રાજ્ય ને દાસ દાસી ચાકરો તથા ખજાનો વિગેરે સર્વ તારેજ સ્વાધીન થશે, માટે મારા અંગને તું પોતેજ આવીને સ્પર્શ કર, અને તાહારા કોમળ અંગના શીતળ સુગંધે કરી મારૂં અંગ પાવન કર, અને મને કામાગ્નીએ દાઝેલાને તારા અંગ રૂપી શીતળ ચંદને કરી શાંતી પમાડ !

રસીલા—અરે ! દુષ્ટ, નીરલજ ! તું ક્ષત્રીવંશમાં ઉત્પન્ન થએલો છતાં તારા મુખમાંથી આવાં પાપ વચનો નીકળે છે તેથી તું ચંડાળ કરતાં પણ ધીક્કારવા લાયક છે ! તારી જીભના શાહસ્ત્ર કડકા કેમ નથી

થતા કે. જેથી તું આવું ભાષણ કરે છે, જા ની રલજ! માહારાથી વેગળો રહે, નહીતો; આ મા રા પ્રાણ એક પલકમાં તને આપીશ. અને તેના પ્રાયશ્ચીતનો જુબાપ ઇશ્વરને ત્યાં તારે આપવો પડશે, અરે! તું પારકી સ્ત્રી ઉપર વીકાર દ્રષ્ટી કરે છે માટે તારૂં મુખ પણ જોવા લાયક નથી, જો તું કામાંધ થયો છે તો તારા નગરમાં ઘણી સ્વ રૂપવાન કન્યાઓ છે. તેમાંથી પ્રસન્ન કરી તેની સાથે લગ્ન કર?

ક્રુરસેન—મારા નગરમાં તો શું પણ આખી પ્રથ્વીમાં તારા જેવી સ્વરૂપવાન સ્ત્રી બીજી નથી! એક કરોડ દીવા સામટા કરીએ તોપણ સુર્યના પ્રકાશની તુલના થાય નહી; તેમજ હે પ્રિય રસીકા તારી બરાબરી કરવાને દેવતાની સ્ત્રી પણ સમર્થ નથી માટે એકવાર તારા અંગનો સ્પર્શ થવા દે? જેથી મારો આખો જન્મ પવિત્ર થયો એમ હું સમજીશ

રસીકા—અરે દુષ્ટ! દુરાત્મા! તારી ક્રુરદ્રષ્ટી થઇ તેથી તારી ચક્ષો કેમ ફુટતી નથી, અને તારા અંગમાં પર સ્ત્રીના સ્પર્શની ઇચ્છા થઇ તેથી તું બળીને ભસ્મ કેમ થતો નથી, કે તારો આવો દુષ્ટ મનો વિકાર નાશ પામે.

ક્રુરસેન—પ્રિય રસીકા તું આટલો બધો ક્રોધ શા માટે કરે છે, હું તને નમ્રતાથી કહું છુ કે, એકવાર મને તું આલીંગન દે પછી તું કહીશ તેમ કર

વાને કબુલ છું.

રસીકા-અરે ચંડાળ! અધમા અધમ! પાપીષ્ટ તુ દુર જા. નહીતો આ કટાર વતે હું મારો પ્રાન કાહાડી નાંખીશ!!! આ તારાં વચનો સાંભળવા કરતાં મને મોત ભલુ લાગે છે પણ તાહારૂં મુખ ભલુ નથી લાગતું! એમ કહી હાથમાં કટાર લે છે!!!

ક્રુરસેન=(રસીકાના હાથમાંથી કટાર છીનવી લઇને] અરે મોય આ અયુક્ત કાર્ય શા માટે કરે છે! તારા કામનસેન કરતાં મારો વૈભવ શું ઓછો છે અકળ્મત તેના કરતાં સઘળી વાતે હું ઘણો શક્તિવાનછું. તથાપી તુ મને ચાહાતી નથી, વારૂ હમણાં હું જાઉંછું પણ તું તારા મનમાં વિચાર કરજે, કામસેન હવે જીવતો નથી અને તેની આશા તું મુકી દેજે એમ કહી જાય છે.

ક્રુરસેન પોતાના મેહેલમાં જઇને પોતાની સ્ત્રીને શીખવી રશીકાની પાસે મોકલે છે.

ક્રુરસેનની સ્ત્રી-બાઇ તમે ઉદાશ થઇને કેમ બેઠાં છો?

રસીકા-તારે મને પુછવાનું શું કારણછે? અને તુ કોણછે? અને અહિંયાં કેમ આવી છુ?

ક્રુ૦ સ્ત્રી-હું કરૂરશેનની સ્ત્રિછું અને હું તમારી પાસે આવી છુ! આવવાનું કારણ ફકત તમારા ભલાને માટેજ છે.

રસીકા—તારી મુખમુદ્રા ઉપરથીજ જણાઇ આવે છે

કે તું પતીનું કુટણપણું કરવા આવીછે માટે તું તારે રસ્તે પાછી ચાલી જા!

કુ૦ સ્ત્રી=બાઇ તમે એકદમ ગભરાઇને ઉતર વાળો છો તેમ ન કરતાં જરા મારી વાતતો સાંભળો હું તમને ફાયદો કરવાનેજ આવી છુ !

રસીકા–તારી વાત સાંભળવાને હું જરા પણ ખુશી નથી, જેવો તારો પતી દુરાત્મા છે, તેવી તું તેની સ્ત્રી માટે અહીયાંથી જલદી દુર જા.

કુ૦ સ્ત્રી–અરે બાઇ આ સમો તાહારે ગુસ્સે થવાનો નથી અબઘ તારો પતી નાશ પામ્યો, તેમ છતાં મારો પતી કરૂરસેન માહા બળવાન રીધીવાન અને રૂપ ગુણે શ્રેષ્ટ છે માટે હવે સર્વ સોચના મુકીને આ મારો અગ્રેસર થા, રાજા કરૂરસેનની સ્ત્રી થવાથી હું વિગરે તારી દાશી પણ થઇ શું માટે પોતાના સુખ સારૂ મારૂ વચન માન્ય કર.

રસીક–કમજાત, નિર્લજ, એવું બોલતાં તને જરા પણ લજ્યા નથી આવતી, ધીક્કાર છે તુજને તારા જેવી દુષ્ટ સ્ત્રિઓ હોય તેજ પતિનું કુટણ પણું કરવા જાય છે, તું પારકી સ્ત્રીને ફસાવી પતિવ્રતાપણું ભંગ કરાવવાને આવીછેતો પછી પોતે કેવી પતીવ્રતાપણું જાળવતી હઇશ? ચાલય દુષ્ટ તારૂ મુખ જોવાલાયક નથી તું માહારી પાસેથી જલદી ચાલી જા.

કુરશેનની સ્ત્રી–(મનમાં) અરે! મારો પતી કામાંધ થયો છે તેણે મને આ નિર્લજ કાર્ય કરવા મોકલી છે

પરંતુ આ કામ કરવાને હું બીલકુલ લાયક નથી!! અરે જો હું ના આવી હોત તો પતીનું વચન અમાન્ય થાત. અને આવી તો મોટા પાયચ્છીતમાં પડી, તેમજ મારા પિતાના કુળને પણ કલંક લાગ્યું !!! એવો પોતાના મનમાં શોચ કરીને (રસીકાને) બાઇ જે વચનો તને કહ્યાં તે કેવળ અયુક્ત અને ખોટાં છે તેની તું મને ક્ષમા કર? જેવી રીતે તું પતિવ્રતા છે પતિનેજ ચાહુય છે, તેમ પતિવ્રતાપણું સાચવવા હું મારા પતિની આજ્ઞાથી તારી પાસે આવીછું! પણ એ બધું અયુકત છે હું જે બોલી છું તેના અપરાધની તારી પાસે ક્ષમા માગું છુ !! તેથી મારી તકસીર માફ કરજે.

રસીકા—તારા બોલવા ઉપર મને જરા પણ ભરૂસો નથી; માટે તું મારી આગળ ઉભી રેહે નહીં.

ક્રુરસેનનીસ્ત્રી—બાઇ મારૂ બોલવું જરાપણ ભેદ ભરેલું નથી હવેથી તુ મને પોતાની બેહેન પ્રમાણે જાણીલે પ્રથમ બોલી તે ફક્ત પતિની દાક્ષતાને માટે પણ મારૂ અંતઃકરણ જરા બગડેલું નથી હું ઇશ્વર સાખે કહું છુ કે તું મારી બેન છે!!

રસીકા—તુ જે કહે છે તે ખરા અંતઃકરણનુ હોય તો હું તારો ઉપકાર માનીશ; પણ તેની ખાત્રી ક્યારે થાય કે હરેક યુક્તિથી મને આ ઘોર દુઃખમાંથી છોડાવે ત્યારે તો તારો ઉપકાર સંપુર્ણ માન્ય કરૂં?

અને પરમેશ્વર પણ તારૂં કલ્યાણ કરશે આ સ
મે હું માહ સંકટમાં પડેલી છું તે તારા પણ સ
મજવામાં છે માટે અહીંયાથી છોડાવવાનો ઉપા
ય કર!

ફુરરૌનની સ્ત્રી—હમણાં તમે સમતા રાખો હુ હરેક યુક્તી
કરી તમને અહીંયાથી નસાડી મુકીસ, પણ જ
રા એક બે દીવસ ઢીલ થશે. પરંતુ એ કામહું
જરૂર કરવાની છું! તેની ચીંતા ન કરશો ને મ
ને અહીયાં આવ્યા ઘણી વાર થઇ છે માટે હ
મણાં હું જાઉ છું,, અને આવતી કાલ જરૂર
આવીશ !! જાય છે.

રસીકા—(મનમાં) અરે! આ સ્ત્રી જેવું મોહોડે બોલેછે
તેવું શું એના મનમાં હશે; કદાપી મને ફસાવ
વાનેજ કપટથી બોલતી નહી હોય? વારૂ ઇશ્વરે
ધારયું હશે તે બનસે, પણ એ ઉતમ કુળમાં પે
દા થયેલી છે તેમજ હમાણાં એકદમ સરમાઇને
પોતના અપરાધની ક્ષમા માગી તેથી સાચી થા
ય ખરી બલ્કે હવે તો પરમેશ્વરનો આધાર છે
હાલે કેમ થાય છે.

પ્રવેશ ૮ મો

સ્થળ ચોરની ઝુંપડી.

કામસેન, ચોર. તેનો સરદાર, અને એક સ્ત્રી

કામસેન—(એકલો ચોરની ઝુંપડીમાં) અરે મારી આવી
દશા કેમ થઇ? અહો! આ કર્મની કેવી વિચીત્ર

ગતી છે? સોનાના પલંગમાં પોઢનારો, લાખો મા
ણસોના ઉપર રાજ કરનારો, હું કામસેન, તે
આવા ભયંકર વનમાં ભીખારીની પેઠે આ ઝું
પડીમાં આવી પડ્યો છું, અરે! બધું દુઃખ હું સ
હન કરીશ, પણ માહારી માણ વલભા રસીકા
ના વીયોગનું દુઃખ માહારાથી સહન થવાનું ન
થી; અરે પાપીષ્ટ દુરાત્મા ક્રૂરશીને મારી રસીકા
ના કેવા હાલ કીધા હશે? શું તે જીવતી હશે કે
નહી? અરે અહીંયા તેની ખબર ક્યાંથી મળે!
ઇત્યાદિક સોચના કરે છે એટલામાં:-

કોઇસ્ત્રી-અરે ! ભાગ્યશાળી પુરૂષ અહીંયાંથી જલદી ઉઠ,

કામસેન—(ઊંચુ જોઇને) તું કોની સ્ત્રી છે અને અહીં
યાં એકદમ કેમ આવી છે?

સ્ત્રી—હું કોણ છું, શું છે, તે વાત હમણાં પુછવાનો સ
મય નથી, જો પોતાનો જીવ બચાવવો હોય તો
ઉઠ જલદી મારી સાથે ચાલ, જરા પણ વારલ
ગાડવાનું કામ નથી?

કામસેન-અરે તું મને ફસાવવા તો નથી આવી? તારૂં
કહેવું ખરૂં છે એવી ખાતરી કેમ થાય?

સ્ત્રી—હમણાં વાત કરવાનો વખત નથી, જે વખત જાય છે,
તે તમને અને મને બંનેને ગેરફાયદો કરતો છે
માટે હમણાં તું મારી સાથે ચાલ; સમય આવે
મારી ખાત્રી કરજે, હમણાં વધારે ઢીલ થશે તો
તારો ને મારો બંનેનો જીવ જશે!

કામસેન-એતો ઠીક પણ મારો મિત્ર સુરસેન ક્યાં ગયો ? અને તેને એકલો મુકીને હું કેમ આવું?
સ્ત્રી-તેની તમારે ચિંતા કરવી નહીં અમે પહેલાથી બ દોબસ્ત કરી રાખ્યો છે. માટે તમે અહીંયાંથી જલદી ચાલો' નહી તો હમણાં પેલા ચોર લો ક આવી પોહોંચશે;
પેલી શાહુકારની સ્ત્રી અને કામસેન બંને જ ણ ચોરની ઝુંપડીમાંહેથી નીકળીને ચાલતાં થયાં થોડી વાર પછી ચોર અને તેનો સરદાર ઝુંપડી પાશે આવીને જુએ છે તો કામસેનને અંદર દી ઠો નહી એટલે:-
સરદાર-(ચોતરફ) અલ્યા દુષ્ટ તારો બાપ કયાં ગયો?
ચોર-આપણ એતો પેલી કોટડીમાં હતો અને તેની પાસે હજારોનો માલ પણ હતો હાય હાય આ શું?
સરદાર-(હાથમાં લાકડી લઇ સામી ઉગામી મારવા જા ય છે) બહુ મેહેનતે ઘણાં દીવશની ભુખ ભાગે એવો માલ મળ્યો હતો તે ખોઇ બેઠો (કપાળ ઉપર હાથ દઇને) જેનુ નસીબ ફુટેલુ હોય તેના હાથમાં આવ્યો લાડુ પણ ધુળમાં પડે છે અરે મુ રખ જોતો ખરો પેલી કોટડીમાં સંતાયો તો નથી!!
ચોર-શું જોઉં મારૂ કપાળ એતો ક્યારનો સટી ગયો, મેં તમને નહોતું કહ્યું કે તમે જલદી ચાલો ન હી તો કાંઇ નવા જુની થશે, હવે તો પો કો મુકીને રડો!!

સરદાર–વારૂ પણ તેનો મિત્ર પેલી કોડીમાં રાખ્યો છે તેને બાંધીને મારી પાસે લઇ આવ્ય?

ચોર–જ્યાં સુરસેન કોટડીમાં રહયો છે ત્યાં ચોરે તેની પાસે જઇને તેના હાથ બાંધીને પોતાનાસરદારની પાશે લાવ્યો તે વારે સુરસેનને સરદાર ગુસો કરી કહેવા લાગ્યો.

સહદાર–(હાથમાં તરવાર લઇને) બોલ સાચુ નહીતર આ તરવાર તારા માથામાં ઝપાટીશ પેલી સ્ત્રીને તારો મીત્ર બે કયા ગયાં બતાવ્ય? કરાંછને ઘાંટો કાહાડી બતાવ્ય દુષ્ટ નહી તો મારૂ છુ !!!

સુરસેન–ભાઇ હુ અને મારો મિત્ર પ્રથમથીજ જુદી કોટડીઓમાં સુતા હતા તે પછી અમે બંને ભેગા થયાજ નથી, અરે! હાય હાય તે નથી ખચીતત મે તેનુ કાટલુ કરીને મને ખોટી રીતે ભરમાવા આવ્યા છો, હુ તો કાંઇ પણ જાણતો નથી તે કયાં ગયા ને શુ થયુ !!!

સરદાર–પાકો ઠગ દેખાય છે, ઉલટો અમારેજ ગળે પડે છે પણ તેનો પતો મેળવી આપ્યા શીવાય તારો છુટકો થવાનો નથી જોઇ છે આ તરવાર, નહી તો સાચે સાચુ કહી દે હુ તને એકલાને મુકી દઇશ.?

સુરશેન-તારી ખુશી આવે તેમ કર મેતો જે હતુ તે કહ્યું તેમનાં બાબત મને કાંઇ પણ ખબર નથી એનુ સત્ય માનજે તેમના જવાથી હું પણ દુ

ખી થાઉ છુ.

સરદાર–(ચોરને) આને લઇ જા પેલી કોટડીમાં કેદ કરીને રાખ્યા! જ્યારે એ ખરે ખરૂ બતાવે ત્યારે જ છોડજે નહી તો પછી એનું માંથુ કાપી નાંખજે. ! ! !

ચોર—બહુ હાર બાપજી પેલી કોટડીમાં લઇ જઇને હાથ પગ બાંધીને અંદર ગુમડી પછી કોટડીએ તાળું દઇશ એમ કહી સુરસેનને કોટડીમાં લઇ જાય છે:—

પ્રવેશ ૯ મો.

(સ્થળ જંગલ તથા શલ્યાસુરની ગુફા)

માધવસેન અને ભુતો તથા સલ્યાસુર.

તથા માલતી વિગરે.

માલતીને જંગલમાં ઉભી રાખી, માધવશેન ઘોડો લેવા ગયો, એટલાંમાં રાક્ષસ માલતીનું હરણ કરી તેને પરવત ઉપર ગુફામાં લઇ ગયો ત્યાં તેને ઘણું દુઃખ દેવા લાગ્યો, અને કહે જે તું માહારી સાથે આલીગન દે, નહીતો તને રીબાવી રીબાવીને મારી નાંખીશ! રાક્ષનું કેહેવુ સાંભળીને માલતી પોતાનુ શીળ જાળવવા માટે દુખ સહન કરે છે પણ શીળ મુકતી નથી.

જંગલમાં માધવસેન ઘોડો લઇને આવ્યા પછી આમ તેમ જુએ છે અને માલતીને દીઠી નહી

તેંવારે અપસોસ થઇને:—

માધવસેન-તમામ જંગલમાં ચારે તરફ ફરીને જોઇ ને પણ માલતી દખાતી નથી, અરે-દૈવ આતે કેવી વાત! હમણાંજ હુ ઘોડાને લેવા ગયો એટલીવાર માં બીચારી અબળા.ને કોણ લઇ ગયુ? શું તેને વાઘતો નહી-લઇ ગયો હોય, કિંવા કોઇ ભુત લઇ ગયું હશે? કેમ થયું, હવે તેનો મેળાપ કેમ થાય, અને તેના દુ:ખનું નિવારણ પણ કેમ થાય, ઇત્યાદિક સોચ કરતાં પેલા ભુતે આપેલા વાળ ઇયાદ આવ્યા! તેજ વખત તેને અગ્ની ઉપર રાખ્યા કે તુરત ભુત આવીને પ્રગટ થયો !

ભુત-હે રાજ્ય કુંવર તમે મને કેમ સંભારયો છે અને શું કામ છે, જે હોય તે ફરમાવો?

માધવસેન-આ વખત મારૂ કામ અગત્યનું હોવાથી મેં તને યાદ કીધો છે માટે એ કામ કીધાથી હુ તાહરો ઉપકાર માનીશ!!

ભુત—તમારૂં જે કામ હોય તે મને આજ્ઞા કરો, હું તે કરવાને તૈયાર છું? મે તમને પ્રથમથીજ વચન આપેલુ છે, માટે નીશંકપણે આપને જે કામ હોય તે ફરમાવો?

માધવશેન-કેટલાક દિવશથી હું આ જંગલમાં ફરતો હતો તેવામાં એક દીવશ રાત્રીને સમે એક સુરૂપવાન સ્ત્રીને મેં દીઠી ત્યારે તેની પાશે જઇ પુછયું કે તું કોણ છે; સ્ત્રીએ કહ્યુ રાજ્ય કંન્યા છુ અ

ને માગ સાથથી વીખુટી પડી છું વળી હુમાણાં મને થાક ઘણો લાગ્યો છે માટે મારાથી ચાલી શકાય તેમ નથી હું આ જંગલ પસાર કરવાને ઘાણી અશક્ત છું માટે મને અહીયાંથી વસ્તીમાં પોચાડો તો તમારો મોટો ઉપકાર માનીશ, ઇત્યાદિક તેના લાચારીના વચન સાંભળીને મને દયા આવી તે વારે હું જંગલમાં મારો ઘોડો ચરતો હતો તેને લેવા ગયો, થોડી વારમાં ઘોડો લઇને આવ્યો; ત્યાં આવી જોયું તો સ્ત્રીને દીઠી નહી આખુ જંગલ હું જોઇને થાક્યો પણ તે સ્ત્રી નો પતો ક્યાંએ લાગતો નથી, માટે તને યાદ કીધો છે, હવે તે સ્ત્રી ક્યાં છે, અથવા તેને કોણ હરી ગયું છે તેની મને ખાતરી કરી આપ?

ભુત—મને તે સ્ત્રીની બધી ખબર છે, પણ તે મોહાજોરાવર અને વિદ્યા વાળાના હાથમાં છે, હીમાલય પર્વત ઉપર એક ગુફામાં સહ્યાસુર નામનો મહા બળવાન એક રાક્ષસ રહેછે તેને એ સ્ત્રીનુ હરણ કીધુ છે, પરંતુ એને જીતવો ઘણો મુશકેલ છે કારણ તે એની પાસે વિદ્યાઓનુ બળ ઘણુ છે તેથી પોતાના સઘળા દુશ્મનોનો નાશ કરવાને તે શક્તિવાન છે!!

મદનસેન—તારી વાત સાંભળીને હું ખુશી થાઉ છુ પણ જરા દીલગીરી એટલીજ છે કે ત્યાં જવાને મારી શકતી નથી પરંતુ વિદ્યા અને શકતીથીભ

રમુર છે માટે માહારા ઉપર મેહેરબાની કરી તે દુષ્ટને જીતવાની યુક્તી મને બતાવ આ કામ થ એથી હું તારો મોટો ઉપકાર માનીશ.

ભુત = હે રાજકુંવર તે મને વચને કરી બાંધી લીધો છે માટે તાહારૂ કામ કિધા વીના મારો છુટકો નથી પણ આ વખત તે રાક્ષસના જાણવામાં આવશે તો મારા ઉપર ઘણો ખેદ રાખશે માટે બીજો ઉપાય તુ પોતેજ શોધી કાહાડે તો ઠીક?

માધવસેન—મારા પોતાના અંગબળ અને હિંમત શિવાય મારી પાસે બીજો કાંઇ પણ ઇલાજ નથી અને હવે જે વખત જાય છે તે કેવળ ગેર ફાયદો થવાનું કારણ છે માટે તારૂ વચન સત્ય કરવાને આ વખત આવેલો છે, અને આટલું કામ નહી કરે તો તાહારૂ વચન વ્યર્થ જશે?

ભુત = મારૂ વચન કદી પણ વ્યર્થ જવા દેનાર નથી, ચાલ હુંજ તારી સાથે આવીને તે દુષ્ટને મારવાનો ઉપાય બતાવું છું!!

માધવસેનને ભુતે એક લકડી મંત્રીને આપી તે હાથમાં લેઇને ભુત અને માધવશેન બને રાક્ષસની ગુફા પાસે ગયા.

ભુત = આ લાકડી લઇ (કીલા સામે હાથ કરીને) પેલા કીલાની ઉપર ફેરવો એટલે તરત તે પડી જશે. પછી બીજો કીલ્લો આવશે, તેની ઉપર પણ લાકડી ફેરવજો, એમ સાત કીલ્લા આવશે તે સાતે ઉપ

ર લાકડી ફેરવવાથી પડી જશે, પછી ગુફાનુ બા રણુ દેખાશે ત્યાં એક પોપટનું પાંજરૂ લટકાવેલુ હશે, તે લઇને તેમાંથી પોપટને કાહડી લઇ તમારી પાસે રાખજો. પોપટને લેતી વખત સહ્યાસુરના રક્ષપાળકો તમને દુખ દેવા આવશે તે કોઇ શીહના રૂપે અને કોઇ સર્પના રૂપે બનીને આવશે ! તે વખત આ લાકડી તેમને મારશો કે તુરત જમીન ઉપર પડશે! તેવાર પછી શક્ષાસુર રાક્ષસ પોતે તમારી સામે આવશે, ઘણુ જોર કરશે તથાપી જરા પણ ડર નહી રાખતાં તેના દેખતાં પોપટને મારી નાંખજો, એટલે તે રાક્ષસ તુરત મરી જસે ! ભુતનું કેહેવું સાંભળીને હાથમાં તે લાકડી લેઇ માધવસેન ગુફાના કીલા પાસે ગયો.

માધવસેન=કીલાની દિવાલ ઉપર લાકડી ફેરવી કે તુરત ખરર થઇને કીલો તુટી પડયો ! એમ સાત કીલાને લાકડી ફેરવી કે સાતે તુટી પડયા ! એટલે ગુફાના બારણા નજીક પોહોંચ્યો ત્યાં જઇ ઉચુ જુવે છે તો, એક પોપટનું પાંજરૂ જોઇ તેને લેવા જાય છે.

શીહ=ડુકારા મારતો માધવસેનના સામો આવીને (મનુષ્યની ભાષાએ બોલવા લગ્યો) અરે ! રાંક જાત મનુષ્ય તું અહીંયાં કયાંથી અને શી રીતે આવ્યો ? હવે તને જીવતો જવા દેનાર નથી !

કહા ફાળ ભરતા સામો આવ્યો.

માધવસેન–એકદમ ફલંગ મારીને પેલી લાકડી સીંહના કપાળમાં લગાવી કે તુરત જમીન ઉપર પડયો!!

સર્પ–લાલચોળ આંખો કરીને કાળો ભમર જેવો જીભ લળકાવતો સામો આવી માધવસેનને ડંખ મારવા જાય છેઃ–

માધવસેન–સર્પને પણ લાકડી લગાવીકે તુરત ચકચુર થઈને જમીન ઉપર પડયો એટલે પોપટનું પાંજરૂ હાથમાં લીધું કે તુરત શલ્યાસુર સામો આવી યુદ્ધ કરવા લાગ્યો.

શલ્યાસુર–અરે દુષ્ટ મનુષ્ય તેં મારા પોપટને લીધો છે પણ જો તેને જરા હાથ લગાડયો કે હું તને આખોને આખો ગળી જઈશ માટે જો જીવવાની ઈચ્છા હોય તો પોપટને છોડી દે.

માધવસેન–અરે પાપી! તું મને શું કરવાનો છે હવે તો તારીજ આવી બની છે!

શલ્યાસુર–તારૂં ભુજાબળ મારી આગળ શી ગણતીમાં છે વળી મારી વિદ્યા આગળ તો કોઈનુ પણ ચાલી શકવાનું નથી!

માધવસેન–અરે દુષ્ટ પારકી સ્ત્રીઓ, નીરઅપરાધી અબળાઓનું બળાત્કારે હરણ કરરી તેમને દુખના દેનાર તારૂ કદી પણ ભલુ થનાર નથી ને તારી વિદ્યા પણ ચાલનાર નથી.

શલ્યાસુર–(ઘણોજ ક્રોધમાં આવીને) આભ્ય દુષ્ટ મારી સા

મો ! એમ કહી તરવાર ઉગામે છે.

માધવશેન–પ્રથમ તેનીજ માફક તરવાર ઉગામીને થોડી વાર પછી એલીને પછી પોપટને મસળી નાંખ્યો કે શટ્યાસુર ચીસ પાડીને જમીન ઉપર પડયો, (મરી ગયો) !!

સટ્યાસુરના પડયા પછી ભુત માધવશેનની પાસે આવી કહેવા લગ્યો કે, હું હવે રજા માગુછું વળી પણ કામ પડે તો સંભારજો. એવું સાંભળી માધવશેન ભુતને પુછવા લાગ્યો કે તુ જવા માગેછે તે વ્યાજબી છે પણ જેને માટે આટલો બધો પ્રયાસ લીધો તે માલતી કયાં હશે ત્યારે ભુતે કહ્યુ કે (સામો હાથ કરીને) પેલી ગુફામાં છે ત્યાં જઇને તેને તું મળ એમ કહી માધવશેનની રજા લઇને ભુત અદ્રશ થયો, માધવશેને ભુતનો ઘણો ઉપકાર માન્યો પછી માલતીની પાસે જવા જાય છે એટલામાં માલતી પણ માધવશેનનો સ્વર સાંભળીને સામી આવી બનેજણ પરસ્પર એક બીજાને સામ સામી ઓળખીને મળ્યાં.

માલતી–અહા! આ કેવો આણંદનો દિવશ આવ્યો ? મીય માધવસેન આ તારો ઉપકાર હું કયાં વાળી શકીશ આવા મોહા ભયંકર દુઃખમાંથી છોડાવનાને કોઇપણ ભગવાન ન થાય તે જગાએ આવી મને તમે જીવતદાન દીધું એટલુંજ નહી પણ મારૂ શીળ પણ તારા આવે સચવાયું હું વધા

કે શુ કહુ આપ મારા પોતાના જીવથી પણ વધારે પ્રીય થયા છો તેમજ હું આ જન્માંતર આપની દાશી તુલ્ય થઇ ચુકી છુ!!

માધવસેન—હમાણાં તું ધીરજ રાખ, પણ તારી હકીકત જાણવાની મારી ઇચ્છા છે તે કહે? જ્યારે હું તને જંગલમાં ઉભી રાખી ઘોડા લેવા ગયો ત્યાર પછી શી હકીકત બની?

માલતી—આપ મને ઉભી રાખીને ઘોડો લેવા ગયા, તેવારે થોડીજ વારમાં અચાનક એક રાક્ષસે ત્યાં આવી મને અધ્ધર ઉઠાવી લીધી, મેં ઘણી બુમ પોકારી ત્યારે તેણે વિદ્યાના બળે મને નીદ્રા મુકી જ્યારે પર્વતની ગુફામાં લાવીને મુકી ત્યાં સુધી મને કાંઇ ખબર નથી પણ તે પછી તેણે પોતાની વિદ્યા સમેટીને મને જાગ્રત કરી કેહેવા લાગ્યો કે, તુ મારી સ્ત્રી થા ઇત્યાદિક ઘણો ભય બતાવવા લાગ્યો કે જો તું નહી માને તો બળાત્કારે તાહારો ઉપભોગ લઇશ! અગર તને રીબાવી રીબાવીને મારીશ! તો પણ મેં તેનુ વચન જરા પણ માન્ય કીધું નહી!! છેવટ આપ આવી પોહચ્યા તેથી મારૂં સંપુર્ણ રક્ષણ થયું, પણ જેમ મારૂ રક્ષણ કરી જીવાડી તેમ મારી પ્રીય બેહેન રસીકાની કાંઇ ખબર પડી કે, તેની શી અવસ્થા થઇ છે!

માધવસેન—પાપી ક્રુરસેન તેને કેદ કીધી છે એવી ખ-

બર મને મળી હતી તે પછી તેની તરફેની બી
જી કાંઇ પણ ખુબરી મળી નથી, પણ ઘણુ કરી
ને તે ક્રૂરશોનને ત્યાંજ હશે, તેને છોડાવવાને
હાલ બનવું કઠણ છે કેમકે તે પાપીષ્ટની પાસે
હાલ સૈન્યાનુ જોર જાસ્તી છે, માટે એની બરાબ
ર હું પણ લશ્કર મેળવવાને પ્રયત્ન કરીશ
પરંતુ તે શીઘ્ર બનવું કઠણ છે, હમણાં તારા પી
તાને ત્યાં જઇને લશ્કરની ગોઠવણ કરીએ?

માલતી=મારા પીતાની પાસે જવાની કાંઇ જરૂર નથી
લશ્કર તૈયાર કરવામાં નાણાંનુ કામ છે નાણું હો
ય તો બધુ બની શકશે માટે ચાલો આ રાક્ષસ
ની ગુફામાં બેસુમાર નાણું ભરેલું છે તે લઇને આ
પણે લશ્કર તઇયાર કરીએ.

માલતી અને માધવસેન રાક્ષસની ગુફામાં જ
ઇ ધન લઇને મોહોટી સૈન્યા ઉભી કરવાની
ગોઠવણ કરે છે,

પ્રવેશ ૧૦ મો

(સ્થળ ક્રૂરશોનનો મેહેલ)

રસીકા, ક્રૂરશોન અને તેની સ્ત્રી તથા દાશી.

કામસેન ઉપર ચડાઇ કરી. તેને હરાવીને ક્રૂ
રશોને રસીકાને કબજે કરી પોતાના મેહેલમાં લા
વીને રાખી છે! ત્યાં તેને લગીક રીતે કાલાંવા
લાં કરી સમજાવી તોપણ તેણે તે પાપીષ્ટનું ક

ખ જોવાની પણ ઇચ્છા કરી નહી પછી કુરશેને રસીકાને સમજાવવાને પોતાની સ્ત્રીને તેની પાશ મોકલી તેણીએ રસીકાને ઘણી સમજાવી ત્યારે છેવટ રસીકાએ તેને ધીક્કાર કરી નીભ્રંછના કરો ને કાહાડી કરૂરશેનની સ્ત્રી સુજાત હોવાથી પોતાનો અને પોતાના પતીનો દોષ સમજી રસીકાને નસાડી મુકવા વચન આપ્યું કે હું આવતે કાલ તને અહીથી નસાડીશ.

કુરશેનની સ્ત્રી–(રસીકાની પાશે આવીને) મેં તમને વચન આપેલું છે અને મારા પતીએ તો હરેક રીતે તમને ફસાવવાને માટે મને મોકલી છે?

રસીકા–અરે હજુ મારા દુઃખનો અંત આવ્યો નહી ઓ ઇશ્વર હવે તો મને મોતને શરણ કર!!! બાઇ તમારો કાંઇ દોષ નથી પણ મારા કર્મમાં હજુ દુઃખ લખેલું છે, પરંતુ તમે તમારૂ પોતાનુ વચન વ્યર્થ કરશો તો ખચીંત મારો જીવ જશે.

કુરસેનની સ્ત્રી=તમે જરો પણ ગભરાશો નહી હરેક રીતે હું મારૂ વચન પાળીશ!!

રસીકા=બાઇ મને આ સંકટમાંથી છોડાવશો તો હું તમારો ઉપકાર કદી પણ ભુલનાર નથી, (એમ કહી તેને પગે પડે છે.)

કુરસેનની સ્ત્રી–બાઇ આટલી બધી લચારી કરવાની કાંઇ જરૂર નથી? મેં તમને વચન આપ્યુ છે ને કદી ખોટું કરવાનું નથી તમે જનારાર ધીરજ

રાખો હું તમારે માટે પુરૂષનો પોશાક લઇ આવુ એમ કહી પોશાક લેવા જાય છે.

રસીકા—અરે આતે મોહોડે બોલે છે ત પળશે કે ? કાંઇ કપટ કરશે રખેને એના પતીને તેડીને મારી પાસે લાવે, અરે! હવે કેમ કરૂ? આ દુષ્ટ દુઃખ સહન કરવાથી મરવુ એજ ભલુ છે, પરંતુ આત્મઘાત કરવાથી મોટુ પાપ છે તોપણ હવે તેમ કીધા વિના છુટકો નથી!!! ઇત્યાદિક સોચના કરેછે

દરશેનની સ્ત્રી—બાઇ તમે આટલી બધી અધીર અને શોક શા માટે કરો છો તમારે માટે હુ પુરૂશનો પેશાક લાવી છુ તે પેહેરો! અને આ મારી દાશી તમારી સાથે મોકલુ છુ, તે તમારી ચાકરી કરશે!! એમ કહી રસીકાને પુરૂષનો પોશાક પેહેરાવી તેની સાથે દાશીને સોંપી ચુપકીથી નસાડી મુકે છે !

રસીકા—(જતી વખત) બાઇ આ તમારો ઉપકાર કદી પણ ભુલી જવાની નથી, તમે તમારૂ વચન સત્ય કીધુ પણ માહારા ઉપર ઘણોજ ઉપકાર થયો છે પણ હવે આપણે ક્યારે ભેગાં થઇ શુ?

દરશેનની સ્ત્રી—જ્યારે ઇશ્વરની કૃપા થશે ત્યારે મળીશુ પણ હમેશ મન ભુલી જશો નહી? અને રસ્તામાં ખુબ હુશીયારીથી ચાલજો જો ઇશ્વર કૃપા થશે તો ખચીત તમારો સ્વામી તમને મળશે એમ કહી જુદાં પડે છે.

ક્રૂરશેન—(પોતાની સ્ત્રીની સામે) અરે તને ક્યારની અહીયાં મોકલી છે. પણ હજુ કાંઇ કામ થયું નહી! ચાલ દુષ્ટા હુ મારે હાથેજ તેને મનાવું છુ! એમ કહી ચારે તરફ જુવે છે તો રસીકાને દીઠી નહી (ત્યારે પોતાની સ્ત્રી ઉપર ઘણોજ ગુસ્સો કરીને) અરે દુષ્ટા આ શો ગજબ મે ઘણી મેહેનત કરીને જે સ્ત્રી રત્ન મેળવ્યું હતું તેને તેં ક્યાં સંતાડી, અરે તુ મને જલદી બતાવ્ય? નહીતો હમણાં તારૂ મસ્તક ધડ ઉપરથી જુદું કરૂ છુ એમ કહી તરવાર ઉગામે છે.

ક્રૂરસેનની સ્ત્રી=પ્રાણનાથ આટલો બધો કોપ મુજ અબળા ઉપર કરવો ઘટતો નથી મેં જે કામ કીધુછે તે તમારા ભલાને માટેજ કર્યુંછે.

ક્રૂરસેન—આ ચંડાળ સ્ત્રી કેવી ખરાબ છે? મારૂ અમુલ્ય રતન ખોઇને ઉલટી મારૂ ભલુ કીધુ બતાવે છે? અરે! દુષ્ટા એમાં તે તે શુ ભલુ કીધુ!!

ક્રૂરસેનની સ્ત્રી—પ્રાણનાથ પારકી સ્ત્રીનું હરણ કરવું તે હળાહળ ઝેર પીવાની બરાબર છે જેઓએ પારકી સ્ત્રીનુ હરણ કીધું તે માહા વિપતીને પામ્યાછે માટે મેં આપણાં ઘરમાંથી એક પન્ના કાહાડવા રૂપે તેને મે નસાડી મુકી નહી તો મહા અનર્થ પેદા થયા વિના રેહેત નહી જેના ઘરમાં પારકી સ્ત્રીનુ રૂતન છે તેને કેઇ કાળે પણ કલ્યાણ નથી, માટેજ મે એ કામ કીધુ છે.

કૃરસેન—અરે ચંડાળ સ્ત્રી તે આ એક યુક્તિ બનાવી ને મને ફસાવવાનો ઉપાય કીધો છે! પણ હું વે તું મારા ઘરમાંથી નીકળ તારૂ કાળુ મુખ મને બતાવીશ નહીં!!

કૃરસેનની સ્ત્રી—પ્રાણનાથ સ્ત્રીઓને, પતિવીના કોઇનું સરણ નથી માટે હું ક્યાં જાઉં, મારો કે જીવાડો તો તમારૂંજ સરણ છે જગતમાં સ્ત્રીઓને સંપુરણ આધાર પોતાના સ્વામીનોજ છે ને બીજો ઇશ્વરનો તે વીના કાંઇ પણ આધાર નથી,

કૃરસેન—જો તને જીવવાની અને મારા ઘરમાં રેહેવાનીઇચ્છા હોય તો મને રસીકા બતાવ્ય?

કૃરસેનની સ્ત્રી—પ્રાણનાથ એક વખત કહ્યું કે તેતો ગઇ અને હવે તેનો ખ્યાલ આપે છોડી દેવો એમાંજ સારૂ છે?

કૃરસેન—ચાલ રંડી (એમ કહી) તેને તરવાર મારવા જાય છે અને તેની સ્ત્રી પગે પડે છે (તે વારે ક્રોધ કરી) ને (સીપાઇઓ તરફ) અરે તમે ચાર દીશા તરફ જલદી દોડો; આ ચંડાળ સ્ત્રીએ રસીકાને નસાડી મુકી છે માટે તે અને કામસેન પણ જ્યાં હોય ત્યાંથી બાંધી લાવો, આ વખત મારૂં નીમકહલાલ કરનાર હોય તે જલદી ચડાઇ કરો, સીપાઇઓ, રસીકાને પકડવા ચારે દિશા તરફ જાય છે.

કૃરસેનની સ્ત્રી—પ્રાણનાથ ગમે તો તરવારથી મારૂ મસ્તક છેદી નાંખો! ગમે તો અગ્નિમાં બાળી નાંખો!

ચાહ તો શીખાવીને મારો પણ હું સત્ય કહું છુ કે એ સ્ત્રીની કેડ લીધાથી આપનુ કલ્યાણ થવાનુ નથી પ્રાણનાથ આપના મનમાં જે વસ્તુ મીય છે તે મને પણ પ્રીય થાય પરંતુ જે વસ્તુથી આપણા કુળનાક્ષય થાય તે વસ્તુને આપ પ્રીય કરી માનો છો માટે મુજ દાશીનુ કહ્યુ માનોતો આપનુ કલ્યાણ થાય; નહી તો મને આગળઉપર સંભાળશો કે, સ્ત્રીનુ કહેવુ ખરૂ થયું!

?સેન—પોતાની સ્ત્રી ઉપર ગુસો કરી તેને ધીક્કારીને પોતે ચાલતો થયો.

કુરસેનના સિપાઇઓ જે રસીકાને પકડવા ગયા હતા તેવોએ એક જંગલમાં રસીકાને પુરૂષના વેષે દીઠી તેવીજ તેને અને તેની દાશીને પકડવા લાગ્યા.

રસીકા—અરે ભાઇઓ તમે અમને સ્યા માટે સતાવોછો અમે અમારાં રસ્તે ચાલ્યાં જઇએછીએ તેમાંત મારૂ શું બગાડ્યું છે કે અમારા સામા ધશી ને આવો છો?

સીપાંઇ—અમારૂ તો નહી પણ અમારા રાજાનુ ધારેલુ કામ બગાડીને તમે અહીંયા આવ્યા છો માટે હવે છોડવાના નથી.

રસીકા—અમે કોઇનુ બગાડ્યું નથી?

સીપાઇ—ચાલ સીધી રીતે નહી તો જ્યાબકાફૂટાડી દેઇશ હવે તને છોડનાર નથી!

રસીકા—અરે ભાઇ એમ ગરીબ માણસો અમે અમા
રે રસ્તે ચાલ્યા જઇએછીએ તેને ના હક દુઃખ
શા માટે આપે છે? એમ કહી ચાલવા જાય છે:-
જમાદાર-ક્યારનો ઉકર શું કરવા કરે છે, હવે વખત
જાય છે માટે બનેને બાંધી લો. સીપાઇ બંને
નાં હાથ બાંધે છે.

આ વખત તેજ જંગલમાં ફરતો ફરતો કામસે
ન પણ ત્યાંજ આવી પોતો તેણે આ બનેને
બાંધતાં જોયાં એટલે:-

કામસેન-અલ્યા સિપાઇઓ આ માણસોએ તમારો શો
ગુનો કીધો છે કે, તમે તેમને બાંધો છો?
સીપાઇ—ચાલ તુ કોણ અમને પુછનાર છે, તુ તારે ર
સ્તે ચાલ્યો જા, નહી તો તારી પણ એજ
અવસ્થા થશે!
કામસેન-અલ્યા કમ નસીબો તેને છોડી મુકો નહીતોહુ
મણાં માહારા હાથનો સ્વાદ ચાખશો?
સીપાઇ—ચાલ્યો જા ચાલ્યો, નહી તો વગર મોતે મરી
શ એમ કહી રસીકાને તથા દાશીને આગળ
કરી ચાલે છે.
કામસેન-જરા ઉભા રહો માહારા હાથનો સ્વાદ ચાખો
હુછો નીર અપરાધી માણસોને શા માટે બાંધીને
લઇ જાઓ છો. એમ કહી સામું હથીઆર મારેછે?
કામશેન અને સીપાઇઓ વચે મારા મારીથ
ઇ કેટલાએક સીપાઇઓ ઘાયલ થયા. તથાપી ઘ

ણાંની આગળ કામશેન થાકી ગયા તથા તેનેય ણુ રસીકની સાથે કેદ કરી ને કુરૂશેનની પાશે લઈ જાય છે ત્યરે રસ્તામાં કામશેન અને રસીકાને સીપાઈઓએ ઓળખ્યા તથી સખત જાપતો રાખીકુરશેનના દરબારમાં લઈ ગયા!!!

પ્રવેશ ૧૧ મો

(સ્થળ કુૃરશેનનો દરબાર.)

કુૃરસેન, રસીકા, કામશેન, અને સીપાઈયો વિગરે

કુૃરસેન—અરે કેટલાક દિવશ થયા તોપણ રસીકાની કાંઈ ખબર મળી નહીં. જે શીપાઈઓ તેને ખોળવા ગયા છે તે પણ હજુ આવ્યા નહીં. અરે મહારૂ ભાગ્ય હીણુ થયુ કે શુ? અરે! પ્યારી રસીકા હુ તારા ગળામાં હાથ નાંખી તારો ઉપભોગ ક્યારે લઈશ, અહો: એ રત્ન મને ક્યારે મળશે ઈત્યાદિક સોચના કરે છે (એટલામાં)

જમાદાર—માહારાજ આપ આટલો બધો શોક શા માટે કરો છો? જે ચીજ આપને પ્રીયકારી છે અને જેને માટે આપ સોચ કરો છો તેને અમે પકડી લાવ્યા છીએ, અને વળી રસીકાની સાથે કામસેનને પણ કેદ કરી લાવ્યા છીએ. માટે આપનો હુકમ હોય તે રીતે તેઓને હાજર કરીએ.

કુૃરસેન-સીપાઈઓ તે પ્રિય રસીકાને એકદમ છુટી કરીને માહારી પાસે લાવો અને દુષ્ટ કામસેનને ખુબ સકત બાંધીને લાવો?

સીપાઈ—કામશેન અને રસીકાને લઈને) માહારાજ આ બંને જણને લાવ્યો છું.

કૃરશેન—(કામસેન તરફ જોઈને) અરે ચંડાળ, તેં મને ઘણો પ્રાયસ દીધે: છે, તથાપી જો હજી જીવવા ની અશા હોય તો ખુશીની સાથે આ રસીકા મને અરપણ કરી દે તો તારૂ રાજ્ય સુખેથી ભોગવ્ય અને વળી તું કેહેતો માહારા શેહેરમાંથી તને બીજી કન્યા પરણાવું?

કામશેન—અરે ચંડાળ! અધમા અધમ તારી જીભ કું ઠી નથી પડતી કે જેથી આવું પાપ વચન બોલે જો હમણાં મારા હાથ બંધનમાં નહી હોત તો તાહારૂ મસ્તક જમીન ઉપર પડયા વિના રેહેતુ નહી, દુષ્ટ તું પારકી સ્ત્રીના અભિલાખથી નરકમાં જવાનો છે.

કૃરસેન—(સીપાઈઓને) આ દુષ્ટ હજુ માનતો નથી મા ટે એને જલદી વધ ભુમીમાં લઈ જઈ ગરદન મારો, એમ કહી રસીકાને વળગવા જાય છે.

કામસેન—અરે ચંડાળ આ વખત મને કબજે પડેલો જો ઈને તું નીચ ખુસી કરે છે; અને મારી પ્રાણ પ્રીયાને સતાવે છે, પણ જો રાજ્ય ક્ષત્રી બી હોય તો મને છુટો મુકી જો, પછી તારા કાળા કર્મનો બદલો તને હમણાંજ આપું!

કૃરશેન=(સીપાઈઓને) આ દુષ્ટને ઝાઝીવાર રાખવાનુ કામ નથી, માટે જલદી વધ ભુમીમાં લઈ જઈને

ગરદન મારો!!!

રસીકા–કૃરશેનનાં એવાં વચનો સાંભળીને હાય હાય ! રતી જમીન ઉપર પડી.

કૃરશેન–વ્હાલી રસીકા તું શા માટે ગભરાય છે; હું કંઇ કામશેન કરતાં ઉતરતો નથી! મારી રાણી અને રૂપની આગળ તે કાંઇ પણ ગણુતીમાં નથી. માટે તું જરા પણ શોચ ન કરીશ!

રસીકા–અરે ચંડાળ તારી જીભના શકુસ્ત્ર કટકા કેમ નથી થતા! તુ શું બકે છે! મારા પ્રાણનાથને વધ કરવા ધારે છે, પણ તેથી તને કાંઇ ફાયદો થનાર નથી, હું પણ મારા પ્રાણનાથની સાથે આત્મઘાત કરીશ!!!

કૃરસેન=પ્રીય રસીકા તું તો મરવા યોગ્ય નથી, પણ મારા મનોર્થ પુરણુ કરવાને યોગ્ય છે? અથવા માહારા મેહેલમાં પટરાણી તરીકે રેહેવાને યોગ્ય છે, માટે માહારૂ વચન માનીને શીધો રીતે ચાલ નહીતો હવે બળાત્કારે તારો ઉપભોગ લઇશ!

કામસેન–ચંડાળ; પાપીષ્ટ; બેશરમ, તુ મને કબજ કરી આવાં વચનો બોલે છે પણ જો મારા હાથ! એમ કહી બેડી સુધાં કૃરશેનની ઉપર ધસ્યો, (ત્યાં સીપાઇઓએ પકડી લીધો).

રશેન=(સીપાઇયોને) આ દુષ્ટને તમે જલદી મારી નાંખો પછી હાથમાં આવેલું રત્ન કયાં જવાનું છે,

રસીકા–(કામસેનને) પ્રાણુનાથ આ વખત તમે મને પો

તાના હાથેજ મારે! કે જેથી આ દુષ્ટના પંજા માંથી છુટું-અને મારે આવાં પાપ વચન સાંભળ પડે નહી !!!

ક્રૂરસેન-સેવકુ કયારના ઢીલ શા માટે કરે છો, એને જ લદી લઇ જાઓ.

સીપાઇઓ કામસેનને ગરદન મારવા લઇ જાય છે-તે વખત રસીકા ઉઠ્ઠી ઉઠ્ઠીને તેને ગળે વળગે છે! ને સીપાઇઓ છોડાવે છે એમ ઘણીવાર રકઝક થયા પછી ક્રૂરસેનના હુકમથી કામસેનને ફાંસી દેવાને સીપાઇઓ વધ ભુમીમાં લઇ ગયા, અને રસીકાને ચાકરોએ પકડી રાખી!!!

રસીકા-ઘડી ઘડી મુરછાગત થઇને અરે પ્રાણનાથ તું મને મેલીને ગયો-પણ હવે મારી શી વલે થશે-હે છથ્વીમાત તું મને મારગ આપ કે હું તેમાં સમાઉ, અગર હે અગ્નીદેવ આ વખત મને બાળીને ભસ્મ કરી નાંખ-હવે માહારે કોઇનું સરણ નથી-ઓ ઇસ્વર તું દયા કરીને મુજ ગરીબ આ બળાનું પતીવ્રત રાખવાને મારા પતીની સાથે માહારો પણ અંત લાવ્ય!!! એમ કહી જમીન ઉપર પડે છેઃ-

ક્રૂરસેન-રસીકા, હવે તું બધો સોચ મુકી દે; અને મારી સાથે ખુશી થઇ ચાલ્ય. આ રંગ મેહેલ અને સર્વે રાજ્ય લક્ષ્મી બધું તાહારૂંજ છે-હવે તું મારી પટરાણી થા! અને તારા કોમળ શરીરથી મને

આલીંગન દે!

રસીકા—(જરા સાવચેત થઇને) અરે ચંડાળી તું મને વ ધારે દુઃખ ન દે, હુ તને કરગરીને કહુ છુ કે? મને મારાં પતીની સાથે મરવા દે, અગર આ મને બંનેને છોડી દે, નહીતો ખસુસ તુ નરકમાં જવાનો છે, પારકી સ્ત્રીના અભિલાશાથી મોટા મોટા રાજા રાણા, જે કે રાવણ, જેવાએ પણ સાર કાહાડ્યું નથી, અને અંતે કમોતે મુવા છે. માટે તું હવે મારી પાસેથી વેગળો જા.

ક્રુરસેન—(મનમાં) હમણાં એને કરોધ ચહડેલો છે પણ પછીથી કારેધ સમાશે એટલે હું એનુ મન શાં ત કરીશ, તેમ છતાં હવે ક્યાં જવાની છે, એમ ધારી પોતે આસન ઉપર જઇ બેસે છે.

રશીકા—(મનમાં) ઓ ઇશ્વર, જગત પ્રભુ, આ સમે મુ જ ગરીબ અબળાની વારે ચહડી આવ્ય. મેં મા રા પતી શિવાય બીજા કોઇ સ્વપ્નામાં પણ ચી તવ્યો હોય તો તું મને શિક્ષા દે, અને જો મારૂ પતીવ્રત અને શીળ અખંડ હોય તો આ વખ ત મુજ ગરીબની વારે ચહી આવ્ય, અરે હેજુ દુ ષ્ટ સીપાઇઓએ મારા પતીને મારયો તો નહી હોય? ઓ ઇશ્વર! એની પણ ખબર લે, અમે તાહારો સો અપરાધ કીધો છે કે. આવા ઘોર દુઃખમાં ડુબાવી નાંખ્યાં છે, અરે છેવટ કાંઇ ન કરે તો, અમને સ્ત્રી ભરથારને સાથેજ લટકા વી દે, જેથી અમે સારૂ માનીશુ?

કુરસેન-(મનમાં) હવે હું રમીકાની પાસે જઈને સમજાવું અને તે નહી માને તો જોરાવરીથી મારા રંગમેહેલમાં લઈ જઉ હવે મારાથી રેહેવાતુ નથી! એવો વિચાર કરે છે (એટલામાં)

સીપાઈ=નાસોરે નાસો! નાસો!! જલદી નાસો! ત્યારા થી નાસો! આતી બધુ નાસીજા નાસો!

કુરસેન-અરે! આ શુ કહે છે, શુ થયુ? શાનુ નાસીજા નાસો કરે છો! જલદી કહે શુ છે? ક્યાંથી આવ્યો

સીપાઈ-અરે! આપણું બધુ શેહેર વેરાઈ ગયું; નખોદ ગયું

કુરસેન-મુરખ શાનુ નખોદ શાનુ નખોદગયુ શુ બકે છે?

સીપાઈ-બડ બડ શુ કરો છો નાસો નાસો, જલદી નાસો! નહીતો હમણાંજ આવી બની !!

કુરસેન=બધા માણસ છે શુ તેતો કહે?

સીપાઈ—શું કહું તારૂને મારૂ કપાળ? કામસેનનો ભાઈ માધવસેન મોટું જથ્થો લશ્કર લઈને આપણાશેહેરમાં ચારેતરફ ફરીને કબજો કરી લીધુ છે ને હવે અહીંયાં આવવાને થોડીજ વાર છે, માટે જીવવાની ઈચ્છા હોય તો અહીં કુવીએ થઈને જલદી નાસો! નહીતો વગર મોતે મોત આવ્યું,

કુરસેન—અરે! હાય હાય હવે શું કરૂ! કયાં થઈને નાસુ (ગભરાઈને) મારા બાપ કોએ રસ્તે થઈને જાઉ અહયા સીપાઈ માધવસેન કેટલે દુર છે ને કીયાર સ્તે આવે છે? આમતેમ નાસવાનો વીચાર કરેછે

માધવસેન-પોતાના જબર દસ્ત શીપાઈઓની સાથે એક દમ કુરૂસેનના દરબારમાં આવીને અરે! આચ

આગને બાળો, ખુબ સખ્ત મુસ્કેટ ટકે કરો!!

રસીકા—(ડ્રગશોનને પકડયો તે જોઇને) આતે સાથુ કેર ? નું ! અહુ: ઇશ્વરનો કેવો બનાવ છે! આતે શું દેખાય! આતે માધવસેન હશે કે બીજો કોઇ હશે! નાના બાબુસ માધવસેનજ છે! એમ ની ર્ણેવ કરીને કોણ? માધવસેન? અરે! મારી આવી ક ર દશાના સમયમાં તમે ક્યાંથી આવી પોંચ્યા?

માધવસેન—હું ઘણાં દીવસથી તારી અને મારા મીયબં ધુ કામસેનની સુધાને માટેજ ફરતો હતો પણ ઝ પટ ખબર મળી કે, દુષ્ટ ડ્રગશોને તમોને કેદ ક રેલાં છે. એવી ખબર સાંભળી હું અહીંયા આ વી પોંતો છું? હવે તુ જરા પણ ગભરાઇશ ન હી! મેં તને જીવતી દીઠી તેથી હું ઘણો ખુશી થાઉં છું!!

રસીકા—અરે હું તો જીવતી છતાં મુવા તુલ્ય થઇ ચુકી છું સબબ, જે સ્ત્રીને પતીનો વિયોગ મટેલુંજ ન હી પણ પતી વીનાની સ્ત્રી તે જીવતાં પણ મુવા બરોબર છે.

માધવસેન—શું મારો ભાઇ કામસેન મરી ગયો?

રસીકા—ઇશ્વર જાણે હમણાંજ આ દુષ્ટ ડ્રગશોનના સીપા ઇઓ તેને ફાંસી દેવાને વધ ભુમીમાં લઇ ગયા છે ત્યાં શું થયું તેની ખબર નથી!

માધવસેન—(ડ્રગશેન ઉપર ક્રોધ કરીને) દુષ્ટ તેં મારા ભા ઇને ફાંસી દેવા મોકલ્યો છે? હે ચંડાળ બોલ્? ક હે તે ક્યાં છે નહીં તો આ તારા રાજ્યની અને તારા

જીવની ખપ હોય તો મને મારો ભાઈ જલદી દેખાડ નહીં તો તારી જીવતી ચામડી ઉતારી ત ને જીવતો બાળીશ!

માધવસેન ક્રુરસેનને કેદ કરીને વધભુમી તરફ રસીયા, અને માલતિ વિગરેને લઈ જાયછે:-

પ્રવેશ ૧૨ મો

(સ્થળ મસાણ.)

કામસેન, સીપાઈઓ. સુરસેન, માધવસેન; રસી કા. માલતી; ક્રુરસેન, વિગરે.

ક્રુરસેનના સીપાઈઓ, કામસેનને ફાંશી લટકાવ વાની તૈયારી કરે છે ત્યાં મસાંણના ઢેડનો વે શ પેહેરીને સુરસેન જુએ છે કામસેનને સીપાઈ ઓ ફાંશીની નજીક લાવે છે,

સીપાઈ—ચાણ્ડય ભાઈ હવે તારે તારા ઇષ્ટદેવનુ સ્મરણ ક રવું હોય તો કરી લે.

કામસેન—અરે ભલા સિપાઈઓ, હું મારા ઇષ્ટદેવનું સ્મ રણ કરૂં છું પણ જરા તમે ધીરત રાખો હું જ રા માળા ફેરવી લેઉ?

સીપાઈ—હવે ઘણી વાર થઈ છે, માટે ઝાઝી પતરાજી મુ કી દે ચોણ્ડય સીધો એમ કહી ધકો મારે છે!

કામસેન—(ગભરાઈને) અરે! આ કેવી ગતી થઈ, જે મા ણસો મારી જુતીઓના ઉપાડનાર તેજ મને ધ કા મારે છે, અને તેઓના હાથે મારૂં મોત થશે?

સીપાઈ—મરવાને શું બીહે છે? જેમ થનાર હશે તેમ થસે એક વાર મરવુ તો છેજ.

કામસેન—ભઇ તારૂં કહેવું ખરૂં છે હું મરવાથી બીહી તો નથી, પણ આ દુશ્મનને હાથે કબજે થઇ રાંકપ ણે મરવું મને માઠું લાગે છે! જો કદાપી હાથમાં શસ્ત્ર લઇ દુશ્મનની સાથે યુદ્ધ કરી મારૂં મસ્ત ક કપાયું હોતતો મને જરા પણ સોચ થત નહી!

સીપાઇ—હવે તો બની તે ખરી, અમારો કાંઇ દોષ ન થી અમે તો ચીઠીના ચાકર છીએ! એમ કહી લટકાવવા જાય છે (એટલામાં)

માધવસેન—ત્યારાથી દાડો આવીને સબુર! સબર! ચંડાળો સબુર!!

માધવસેનનો અવાજ સાંભળી દુરથી તેને અ ને બીજાઓને તથા કુસેનને કેદ કરેલો જોઇને થર થર ધુજતા થકા સિપાઇઓ ચુપો ચુપ વેગ ળા ખશી ગયા!

માધવસેન—કામસેનની પાસે આવીને, પ્રીય બંધુ તારી આ શી દશા અને અહીંયાં તને કોણ લાવ્યું!

કામસેન—જે ભવીષ્યમાં લખ્યું હતું તે થયું પણ મારી પ્યારી રસીકાની શી ખબર?

રસીકા—એક દમ ગળે વળગીને પ્રાણનાથ હું મંદ ભાગ્ય ણી રસીકા આ તારી પાસે આવી છું!!

કામસેન—તારી બેહેન માલતીની શી વલે થઇ તેની કાં ઇ ખબર મળી!

રસીકા—તેતો ક્યારની માધવસેનની સાથે આવી છે એ ને પણ કેટલાક દીવસ રાક્ષસની ગુફામાં દુઃખ વેઠવું પડ્યું છે!

માધવસેન–ભાઈ કામસેન હવે તારી શી આજ્ઞા છે? તુ કહેતો આ કુરશેન ચંડાળને જીવતો બાળી મુકુ અગર આજ ફાંશી સાથે લટકાવુ? હવે એને છોડવાનો નથી એમ કહી કુરસેનની પાસે જઈને કેમ દુષ્ટ હવે તને કેવી રીતે મારૂ? ચંડાળ તારૂ કર્તવ્ય તનેજ નડયુ છે! (એટલામાં કુરસેનની સ્ત્રી ત્યાં આવી)?

કુરશેનની સ્ત્રી–(રામસેનને) મારા પતીને કેદ કરવાની ખબર સાંભળી હું અહીંયાં આવી છુ, મારા પતીનો અપરાધ થયો છે તથાપી સત્યવાદી પુરૂષો ગરીબ અબળાના ભલા તરફ નજર રાખે છે માટે હું તમારી પાસે પતી ભીક્ષા માગુછુ?

રસીકા–કૈતાવળી આવીને ભાઈ તમારો ઉપકાર હું કદી પણ ભુલનારી નથી, તમે જે કહો તે હું કરવા ખુશ છુ. એમ કહી મળે છે!!

કુરશેનની સ્ત્રી—મેં તમારો એટલો મોહોટો ઉપકાર કીધો નથીતો પણ આ સમે તમે માહારા પતીને છોડાવો!

રસીકા—તમારૂ કહેવુ માન્ય કરૂ છુ, સીપાઈઓ કુરસેનને છુટો કરો, (સીપાઈઓ તેને છોડે છે)

માધવસેન–અરે આ શુ કરો છો? આ દુષ્ટને છોડવો વ્યાજબી નથી, કોઈ નહી તો હમણાં મારે હાથેજ એનુ મસ્તક ઉડાડી દઉ છુ!

કામસેન–પ્રીયબંધુ માધવશેન આપણી ક્ષત્રીવંશની એજ નીતી છે કે જે શરણે આવે તેનુ રક્ષણ કરવુ હવે તેને છોડી મુકો અને તેનુ રાજ્ય તેને સુપ્રે

થી કરવા દ્યો, પણ સુરશેન ક્યાં ગયો તેની ખ
બર કહડાવો.

સુરસેન—ચંડાળનો વેશ ઉતારીને મહારાજ હું પણ અ
હીંજ છું. આપની આજ્ઞા માટે ચંડાળનો વેશ
પેહરી અહીંજ ફરૂં છું એમ કહી મુળ પોશાક
પેહરી મળે છે.

કામસેન—સુરસેનને બાઇ પેલી શાહુકારની કન્યા તારી સા
થે હતી તે ક્યાં ગઇ?

સુરશેન—મહારાજ તે પણ અહીંયાં મારી સાથેજ છે એ
મ કહી તેને પણ પાસે બોલાવે છે.

બધા એકઠાં થયાં છે ત્યાં કુરસેન આવીને કં
ગાલની માફક ઉભો છે!

કુરસેનની સ્ત્રી—પ્રાણનાથ માહારૂં કહેલું સત્ય થયું, જો
પ્રથમથીજ રસીકાને જવા દીધી હોત તો આટલુ
દુઃખ અને દીનપણું પામત નહી, જુવો એને
પતિવ્રતાનુ ફળ કેવુ મળ્યું, અને તમને પાપ
બુદ્ધીનું ફળ કેવું મળ્યું? હવે જો પાપ છોડ઼ં કર
વા ધારો તો રસીકાને પોતાની બેહેન તુલ્ય ગણી
માફ માગો?

કુરસેન—હું ઇસ્વર સાખે સત્ય કહુ છું કે, અત્યાપી સુ
ધી મેં મારી અજ્ઞાન દશામાં આ કર્તવ્ય કીધું
છે પરંતુ મારા તમામ અપરાધની ક્ષમા કરીને
હે કામસેન મારી ઉપર કૃપા દ્રષ્ટીથી જો! અને
આ રસીકાને હું આજથી મારી ધર્મની બ્હેન
ગણીશ!! મેં મારાં પાપનો બદલો વાળી લીધો

છે, મારી દુષ્ટ બુદ્ધી થઇ તો લાજ અને લક્ષ્મી બનેનો નાશ થયો, (રસીક) નેં અને તારા પ તીએ સત્ય ન તજ્યું તો લાજ અને લક્ષમીની વૃદ્ધી થઇ. હવે તમો બધા મારા અપરાધની ક્ષમા કરો !!

કામસેન—તું સદાય નિર્ભય રહો ! તારૂં કલ્યાણ થાઓ ! પરંતુ હવેથી કોઇ પણ પારકી સ્ત્રિ ઉપર કુ દ્રષ્ટી કરતો નહીં! એમ કહી સર્વને દેખતાં તેની પીઠપર હાથ ઠોકયો, જા ખુશી થા !!

કૃરસેન—કામસેન તથા રસીકા વિગેરેને નમસ્કાર કરીને પોતાના ગળામાંથી એક અમુલ્ય હાર કાહાડીને (રસીકાને) બહેન આ હાર હું તને તારા સત્યના શરપાવમાં તથા મારી બેહેન તરીકે સાંભરવા સારૂં આપું છું તે લઇ મને ખુશી કર !

રસીકા—તારો નમ્રગુણ તથા શુદ્ધ અંતઃકરણ જોઇ હું લેઉ છું. એમ કહી હાર ગળામાં નાંખે છે.

કામસેન માલતીને બોલાવી માધવસેનની સાથે તેનું લગ્ન કરાવ્યું, અને સુરસેનને પેલી શાહુકાર ની છોકરી પરણાવી, પછી કૃરસેનને રજા આપી. કૃરસેનની સ્ત્રી અને રસીકા પરસ્પર આણંદ પામી એક બીજાનો ઉપકાર માની સર્વ સર્વને ઠેકાણે ગયાં, કામસેન અને રસીકા તથા માધવ સેન વિગેરે પોતાની રાજધાની તરફ ગયાં, પોતાનું રાજ્ય સુખે ભોગવવા લાગ્યાં.

સમાપ્ત

જાહેર ખબર.

સર્વે લોકોને ખબર આપવામાં આવે છે કે, અમદાવાદમાં છાપખાનાં વાળા અને બુકસેલરો કરતાં નીચે લખેલાં પુસ્તકો અમારે ત્યાં ઘણાં કરતાં ઓછી કીમતે વેચાય છે, તેમજ છાપવાનું કામ પણ ઘણાં કરતાં સસ્તુ અને સારૂ થાય છે. માટે છપાવનારે અથવા બુકો ખરીદનારે, અમારે ત્યાં મુલાકાત લેવી જે ફરક પડે તો તેની પાછુ ફેરવી લેવામાં પડશે નહીં, બુકોની વિગત.

ક્રીમીનલ પ્રોસીજર કોડ નવો અને ૧૮૮૨નો ૧૦
સીવીલ પ્રોસીજર દિવાની નવો.
અભિજ્ઞાન શાકુન્તલ નાટક.
રામસેન અને રમીકા તથા કુંભસેન વિગેરેનુ નાટક
પેહેલીથી પાંચમી સુધીના અર્થ.
અજરામરજીની તથા સહેવાન શાસ્ત્રીઆની વારતા,
અન્યોક્તિ ભાગ સંગ્રહ મોટુ રામચરિત્ર સાથે.
ચંદ્ર રાજાનો રાસ, શ્રીપાલ કુમારનો રાસ, નળદમયંતીનો રાસ, ધર્મ બુદ્ધિમાનો રાસ, આરામશોભા.
સમરાદિત્ય કેવળીનો રાસ છપાય છે.
જૈન શાસ્ત્ર કથા સંગ્રહ મોટું એક હજાર પૃષ્ઠનુ.
જૈન ચરિત્ર સંગ્રહ છપાય છે.
એ વિગેરે બીજી પરચુરણ જાતની બુકો સસ્તે મળશે

ઠે. "વિદ્યાવૃદ્ધિ" પ્રેસ એજન્સી.